

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

LİSANS BİTİRME TEZİ

Soğuk savaş sonrası ABD`nin Suriye politikası

Hazırlayan

Şamil Ehmed

1417.02037

BAKÜ-2018

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

LİSANS BİTİRME TEZİ

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD'İN SURIYE POLİTİKASI

Hazırlayan

Şamil EHMED

1417.02037

Danışman

Dr. İlhamə GEDİMOVA

BAKÜ-2018

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ**

Kafedra “İqtisadiyyat və İşlətmə”

TƏSDİQ EDİRƏM

“ _____ ” _____ 2018

BURAXILIŞ İŞİ ÜZRƏ VERİLMİŞ TAPŞIRIQ

**“Türk Dünyası İşlətmə” fakültəsinin Beynəlxalq Münasibətlər
(Uluslararası İlişkiler) ixtisası üzrə**

təhsil alan tələbəsi

Şamil Əhməd Sahib
(adı, soyadı, atasının adı)

Diplom işinin rəhbəri

Dr. İlhamə Qədimova Novruz
(adı, soyadı, atasının adı, elmi adı və dərəcəsi)

**1. İşin mövzusu SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD`NİN SURİYE
POLİTİKASI**

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti tərəfindən təsdiqlənsin

2. Tələbənin sona yetirdiyi işin kafedraya təhvil müddəti: 7 ay

3. İşin məzmunu və həcmi (izahı, hesabı və eksperimental hissəsi, yeni təhlilə ehtiyacı olan müəssisələr) Özet, Giriş, Birinci bölüm, İkinci bölüm, Üçüncü bölüm, Sonuç, Kaynakça

4. Buraxılış işi üçün lazımi materiallar

SÖNMEZOĞLU, Faruk ve ERLER BAYIR, Özgün,(2014) Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış, İstanbul, Der Kitabevi, s. 147-200

The U.S. and the Middle East Since 1945 to 2008, 2017,

<https://www.thoughtco.com/us-and-middle-east-since-1945-2353681>
(Erişim:28.05.2018)

United States Policy Towards The Middle East,

<https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/united-states-policy-towards-middle-east> (Erişim: 28.05.2018)

RABIL, G. Robert, SYRIA, THE UNITED STATES, AND THE WAR ON TERROR IN THE MIDDLE EAST, 2006, s.151-152

http://library.aceondo.net/ebooks/HISTORY/Syria__the_United_States__and_the_War_on_Terror_in_the_Middle_East__Greenwood_Guides_to_American_R_.pdf,
http://library.aceondo.net/ebooks/HISTORY/Syria__the_United_States__and_the_War_on_Terror_in_the_Middle_East__Greenwood_Guides_to_American_R_.pdf (Erişim:28.05.2018)

U.S. Relations With Syria, <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3580.htm>, 2014 (Erişim:28.05.2018)

Relations with United States, <http://countrystudies.us/syria/67.htm> (Erişim:28.05.2018)

ÇALIŞKAN, Burak, Küresel Bilek Güreşi: Uluslararası Güçlerin Suriye Politikası, 2016, http://insamer.com/tr/kuresel-bilek-guresi-uluslararasi-guclerin-suriye-politikasi_431.html (Erişim:28.05.2018)

PERLEZ, Jane, In Geneva, Clinton Bet That Assad Would Bend, and Lost, 2000, <https://www.nytimes.com/2000/03/28/world/in-geneva-clinton-bet-that-assad-would-bend-and-lost.html> (Erişim:28.05.2018)

Bush Administration - Overthrowing Syria?
<https://www.globalsecurity.org/military/ops/syria-intro-bush.htm>
(Erişim:28.05.2018)

MOYAR, Mark, U.S. Interests in Syria, Past and Present, 2013, s. 6-9
https://www.hoover.org/sites/default/files/issues/resources/strategika_issue_1.pdf (Erişim:28.05.2018)

BORGER, Julian, Clinton gets Middle East talks under way Israel and Syria reach milestone in talks, 2000,
<https://www.theguardian.com/world/2000/jan/06/israel>
(Erişim:28.05.2018)
<http://edition.cnn.com/2000/WORLD/meast/01/03/israel.syria.talks.01/> ,
2000, (Erişim:28.05.2018)

6. Buraxılış işi üzrə məsləhətçinin soyadı, adı, atasının adı, elmi adı və dərəcəsi (diplom işinin ona aid olan hissəsini göstərməklə)

Dr. Məmmədli Elşən Xalid

7. Buraxılış işinin təqdimi üzrə təqvim planı:

Sıra No	İşin hissələrinin adı	Qurtarma faizi (yerinə yetirilmə)	İşin yerinə yetirilməsi müddəti	
			plan üzrə	faktiki
1.	Bölüm (Nisan 2018)			
2.	Bölüm (Nisan-Mayıs 2017)			
3.	Bölüm (Mayıs 2018)			

Buraxılış işinin rəhbəri _____
imza

Məsləhətçi _____
imza

Tapşırığı imza üçün qəbul etdim _____
(tələbənin imzası)

Tapşırığın qaytarılması tarixi “ _____ ” _____ 2018-ci il

Qeyd 1. Buraxılış işi üzrə verilmiş tapşırıq 2 nüsxədən ibarətdir. Nüsxənin biri tələbəyə verilir, ikincisi kafedrada qalır.

2. Hazırlanmış buraxılış işini tapşırıqla birlikdə tələbə DAK təqdim edir.

BURAXILIŞ İŞİNİN PLANI

ÖZET

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM: SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE ABD'NİN ORTA DOĞU STRATEJİSİ: SURIYE POLİTİKASININ TARİHSEL GELİŞİMİ

- 1.1 ABD'NİN DIŞ POLİTİKA AKIMLARININ ANAHLATLARI
- 1.2 ABD'NİN DIŞ POLİTİKA YAPIMINDA ANAYASAL ORGANLARIN ETKİLEŞİMİ
- 1.3 SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI
- 1.4 SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA ABD-SURIYE İKİLİ İLİŞKİLERİ

İKİNCİ BÖLÜM: SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD'NİN ORTA DOĞU BAĞLAMINDA SURIYE POLİTİKASI (1991-2001)

- 2.1 SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA ABD'DE DIŞ POLİTİKA ANLAYIŞI
- 2.2 GEORGE H. W. BUSH DÖNEMİNDE ABD DIŞ POLİTİKASININ ANAHLATLARI
- 2.3 GEORGE H. W. BUSH DÖNEMİNDE ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI
- 2.4 WILLIAM "BILL" J. CLİNTON DÖNEMİNDE ABD DIŞ POLİTİKASININ ANAHLATLARI
- 2.5 WILLIAM "BILL" J. CLİNTON DÖNEMİNDE ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 11 EYLÜL GELİŞMELERİ SONRASI ABD'NİN SURIYE POLİTİKASI

3.1 GEORGE W. BUSH DÖNEMİNDE ABD DIŞ POLİTİKASININ ANAHTLARI

3.2 GEORGE W. BUSH DÖNEMİNDE ABD'NİN ORTA DOĞU EKSENİNDE SURİYE POLİTİKASI

3.3 BARACK H. OBAMA DÖNEMİNDE ABD DIŞ POLİTİKASININ ANAHTLARI

3.4 BARACK OBAMA DÖNEMİNDE ABD'NİN SURİYE POLİTİKASI

3.5 DONALD J. TRUMP DÖNEMİ 2017-2018 ABD DIŞ POLİTİKASININ ANAHTLARI

3.6 DONALD TRUMP DÖNEMİNDE ABD'NİN SURİYE POLİTİKASI

SONUÇ

KAYNAKÇA

ÖZET

Tezin birinci bölümünde ABD'nin Dış Politikasında genel uygulamaların anahatları ve Dış Politika kararalma sürecinde Başkan ve Kongre gibi önemli aktörlerin etkileşimi, İkinci Dünya Savaşı'dan sonra Orta Doğu'nun artan önemi bağlamında incelenmiştir. Orta Doğu bağlamında Suriye'le ilişkilerin ABD için önemi İsrail'in ulusal güvenliği ve terör örgütlerinin etkisinin azaltılması açısından büyük önem arz etmektedir.

İkinci bölüm, SSCB yıkılmasıyla beraber, İki-kutuplu dünya düzeninin yok olmasının yanısıra, ABD'nin Orta Doğu politikasında değişiklikleri öngören olayları kapsamaktadır. Bu bağlamda Suriye'nin SSCB sıfatında önemli müttefikinin yok olması ve dünya düzeninin değişmesi, tarafları bir yumuşama sürecine itmiştir. Fakat, Golan Tepeleri'nin İsrail'de kalması İsrail-Suriye arasında olan müzakerelerin probleme bir çözüm bulunmaması, ABD-Suriye ilişkilerine de iyi yansımamıştır. Buna rağmen Körfez Savaş'ında Koalisyon devletler arasında olan Suriye ABD'nin övgüsünü kazanmıştır. Ama, yinede Teröre destek veren ülkeler listesinden çıkamamıştır.

Üçüncü bölümde, ABD için tarihinin en önemli anlarından biri olan 11 Eylül gelişmeleri sonrasında Orta Doğu bağlamında Suriye politikası incelenecektir.

2001-2009 yıllarında ABD-Suriye ilişkileri iyi bir süreç içinde olmamıştır. 2009 yılında ABD Başkanı Obama'nın Orta Doğu barış ve istikrarın kurulması bağlamında önemli adımlar atılmıştır. Fakat, 2010 yılında "Arap Baharı" diye isimlendirilen gelişmelerin

ortaya çıkmasıyla beraber, ABD`nin dış politikası değişmiştir. Halk protestolarını destekleme ve artan huzursuzluklar içinde etkinlik kazanan terörist örgütlerine karşı savaş bugün de devam etmektedir. Ortaya Rusya, Türkiye, İnan gibi ağırlıklı aktörlerin girmesi bu 2010`dan beri halk protestoları sonucu olarak kaos ortamında olan Suriye`yi daha da karmaşık bir sürece sürüklemiştir.

İÇİNDEKİLER

TUTANAK.....	iii
ÖZET.....	ix
İÇİNDEKİLER	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE ABD'NİN ORTA DOĞU STRATEJİSİ: SURİYE POLİTİKASININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. ABD'NİN DIŞ POLİTİKA AKIMLARININ ANAHTLARI	3
1.2. ABD'NİN DIŞ POLİTİKA YAPIMINDA ANAYASAL ORGANLARIN ETKİLEŞİMİ	4
1.3. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI.....	7
1.4. SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA ABD-SURİYE İKİLİ İLİŞKİLERİ.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD'NİN ORTA DOĞU BAĞLAMINDA SURİYE POLİTİKASI (1991-2001)

2.1. SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA ABD'DE DIŞ POLİTİKA ANLAYIŞI.....	16
2.2. GEORGE H. W. BUSH DÖNEMİNDE ABD DIŞ POLİTİKASININ ANAHTLARI.....	19
2.3. GEORGE H. W. BUSH DÖNEMİNDE ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI.....	21
2.4. WILLIAM “BİLL” J. CLİNTON DÖNEMİNDE ABD DIŞ POLİTİKASININ ANAHTLARI.....	23
2.5. WILLIAM “BİLL” J. CLİNTON DÖNEMİNDE ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

11 EYLÜL GELİŞMELERİ SONRASI ABD'NİN SURİYE POLİTİKASI GEORGE W. BUSH

3.1. GEORGE W. BUSH DÖNEMİNDE ABD DIŞ POLİTİKASININ ANAHATLARI.....	30
3.2. GEORGE W. BUSH DÖNEMİNDE ABD'NİN ORTA DOĞU EKSENİNDE SURİYE POLİTİKASI.....	32
3.3. BARACK H. OBAMA DÖNEMİNDE ABD DIŞ POLİTİKASININ ANAHATLARI.....	35
3.4. BARACK OBAMA DÖNEMİNDE ABD'NİN SURİYE POLİTİKASI.....	38
3.5. DONALD J. TRUMP DÖNEMİNDE ABD DIŞ POLİTİKASININ ANAHATLARI 2017-2018.....	42
3.6. DONALD TRUMP DÖNEMİNDE ABD'NİN SURİYE POLİTİKASI.....	43
SONUÇ.....	47
KAYNAKÇA.....	49

KISALTMALAR LISTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
DAEŞ	IŞİD
IŞİD	Irak ve Şam İslam Devleti
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
BM	Birleşmiş Milletler Örgütü
KDP	Kürdistan Demokrat Partisi
KYB	Kürdistan Yurtseverler Birliği
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
PYD	Demokratik Birlik Partisi

GİRİŞ

ABD, 1944`te Suriye`nin Fransa yönetiminden etkin bir bağımsızlık elde etmesinin ardından Suriye ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. Suriye, 1967`de Arap-İsrail Savaşı`nın ardından ABD`yle olan diplomatik ilişkileri kopdu. İlişkiler yalnız 1974`te yeniden kuruldu. Suriye, 1979`daki ABD`nin tasarladığı teröristlere destek veren ülkeler listesinin başlangıcından bu yana bu listede yer aldı. Bu listede yer almasının nedeni Suriye`nin, terör örgütlerine gösterdiği destek ve köktendinci terör örgütlerine sağladığı destektir. Suriye, Suriye Mutabakat Yasası kapsamındaki ihracat yaptırımları ve ABD'nin birçok yardım formunu alma yasağı veya ABD askeri teçhizatı satın almak için ambargolar da dahil olmak üzere yasal olarak zorunlu cezalara tabidir.

1990-2001 döneminde, ABD ve Suriye bazı bölgesel konularda bir dereceye kadar işbirliği yaptılar, ancak ilişkiler 2003`ten 2009`un başına kadar kötüleşti. ABD`nin ilgilendiği meseleler arasında Suriye Hükümeti`nin Suriye`yi Irak`a yabancı savaşçıların girmesi için önemli bir geçiş noktası haline getirmesi, Irak`tan isyanı destekleyen eski Saddam Hüseyin rejimi unsurlarını desteklemesi, Lübnan ilişkilerine müdahalesini, Şam`daki Filistinli rejim karşıtı grupların liderliğini korumasını, insan hakları sicilini ve kitle imha silahlarını kullanılmasını takip etmesiydi. 2009 yılının başlarında ABD, Suriye politikasını ülke ve bölgedeki değişimler ışığında gözden geçirmeye başladı ve Suriye ile karşılıklı ilgi alanları bulmak, bölgesel gerilimleri azaltmak ve Orta Doğu barışını teşvik etmek için çaba sarf etti.

Mart 2011`de bir grup Suriye öğrencisi, ülkenin güneyindeki Dara`a kentinde, duvarlara politik grafiti yazdığı için tutuklandı. Hükümetin, Suriye halkının özgürlük ve haysiyet çağrısına karşı verdiği tepki, ülkeyi

ateşledi. 7 yıldan fazla süren silahlı çatışmaya dönüşen ve tüm dünya çapında gösteriler ve artan gerginlikler, yüz binlerle can aldı ve ülke içinde ve sınırlarının ötesinde yaklaşık 9 milyon insanı yerinden etti. ABD hükümeti sürekli olarak Cumhurbaşkanı Beşar Esad'ın iktidardan gitmesini istedi ve uluslararası toplumun çatışmaya müzakereli bir siyasi çözüm gösterme çabalarına öncülük etti.

ABD'nin Suriye ve Irak'ta stratejik çıkarları var. Politika yapıcılar için bu meydan okuma, bu çıkarları riskli ve maliyetli bir misyon olmadan, ulus-inşanın aşırı hırslı hedefine doğru ilerlemeden ilerleten bir politika oluşturmaktır. Başkan Trump, ABD kuvvetlerinin Suriye'den eve dönmesini istediğini söyleyerek doğruydu, ancak bu, bölgesel dinamikleri ve durumu göz önünde bulundurarak, sorumlu bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Geri çekilme hızı, önceden belirlenmiş bir zaman çizelgesinde değil, Doğu Suriye'deki güvenlik koşullarına dayanmalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE ABD'İN ORTA DOĞU STRATEJİSİ: SURIYE POLİTİKASININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1 ABD'İN DIŞ POLİTİKA AKIMLARININ ANAHTLARI

Amerika Birleşik Devletleri dış politika açısından en fazla söz edilebilecek devletlerden birisidir. Her iki dünya savaşında da belirleyici rol oynamış, XX yüzyılın en güçlü, kendisine özgü önemli sorunlarıyla birlikte bireysel özgürlük anlayışı gelişmiş bir liberal kapitalist demokrasi olarak, özellikle de bu yüzyılın ikinci yarısında “Batı Bloku'nun Soğuk Savaş'ı kazanması”nda çok önemli bir rol oynamış ve dış politika uygulamaları ile zaman zaman övgüler zaman zaman da yergiler almıştır. “Övgü” sahipleri bu ülkenin askeri gücünün birincilliği, ekonomik büyüklük ve dinamizmini, liberalizmini öne çıkarmaktadırlar. Genellikle dış politikaya ilişkin konularla iç politikaya göre daha az ilgili gibi gözüken Amerikalıların, ülkelerinin uygarlaştırıcı, liberal demokrasiyi diğer toplumlara da yaygınlaştırıcı bir misyon düşüncesinde oldukları, bunun da ülkenin dış politikasının siyasi ve ekonomik faktörlerce belirlenen emperyalist eğilimlerine uygun bir kamuoyu ortamı hazırladığı bilinmektedir.(Kaymaz, 2007) Uzun bir süredir dünyada başat bir güç olmasının doğal sonucu sayılabilecek bir biçimde, ülkenin iç ve dış politikasına ilişkin çoğu zaman yergiler ön plana çıkmaktadır. “Yergi” sahipleri de ülkedeki aşırı bireysel silahlanma, ırkçılık ve diğer bazı liberalizm karşıtı eğilimleri, son dönemlerdeki yeni muhafazakarlığı, dış dünyaya yönelik sözkonusu olan emperyalist bakış açılarını öne çıkarmaktadırlar. (Sönmezoğlu ve Erler Bayır,2014:147)

1.2. ABD`NİN DIŞ POLİTİKA YAPIMINDA ANAYASAL

ORGANLARIN ETKİLEŞİMİ

Tüm egemen ülkelerde olduğu gibi, birçok kişi ve kuruluşun ABD`nin dış politikasını belirlemede bir rolü vardır. Dış politikanın temel amacı uluslararası sorunları çözmek için diplomasi kullanmak veya konuşmak, toplantı yapmak ve anlaşmaya varmaktır. Sorunları askeri yerleşimlere ihtiyaç duyan çatışmalara dönüştürmekten kurtarmaya çalışmak en başlıca amaçlardan biridir. Başkan, dış politikanın şekillendirilmesinde neredeyse her zaman birincil sorumluluğa sahiptir. Başkanlar veya temsilcileri, uluslararası sorunları barışçıl yollarla çözmeye çalışmak için diğer ulusların liderleriyle bir araya geliyor. Anayasaya göre, cumhurbaşkanları, Senato`nun "tavsiyesi ve rızası" ile diğer milletlerle anlaşmalar imzalarlar. Dolayısıyla Senato ve daha az ölçüde Temsilciler Meclisi de dış politikayı şekillendirmeye katılıyor. Dışişleri Bakanlığı`nın Dışişleri Bakanı ve diğer birçok görevlisi dış politikada önemli rol oynamaktadır. Dışişleri Bakanı genellikle Başkanın başlıca dış politika danışmanıdır ve diğer ülkelerle ilişkileri etkileyen tüm hükümet eylemlerinin baş koordinatörüdür. (www.mfa.gov.tr, 2018)

1787 yılında hazırlanarak 1789 yılında yürürlüğe giren ABD Anayasası günümüzde yürürlükte olan yazılı anayasaların en eskisidir. Anayasa günümüze ulaşırken, 26 değişiklik geçirmiş olup bunların hiçbirisi de dış politika konularında doğrudan ve çok açık biçimde düzenlemeler içerdiği söylenemez.(Kalem, 2012) Amerika Birleşik Devletleri`nde Anayasa`nın dış politika`ya ilişkin konular açısından kararveme mekanizması karışık nitelik taşımaktadır çünkü her bir kararverme organı bağımsız ve "Dengeleyici" anlamda bir birini

etkilemektedir. ABD siyasal rejiminde yürütme gücünün yasama organı olan Kongre önünde sorumlu olmayan Başkan'ın elinde bulunması, ülkenin yönetimi açısından bu iki kesim arasındaki ilişkilerin önemini artırmaktadır. Sorun anayasal düzenlemenin kalıpları içerisinde ele alındığında rejimin işleyişinde sık sık tıkanmaların ortaya çıkacağı düşünülebilir. Oysa bugüne kadarki yaklaşık iki yüz yıllık uygulamada bu türden tıkanmaların çok sık ve önemli boyutlarda ortaya çıkmadığı görülmektedir. Bununla birlikte Başkan ile Kongre arasında ciddi sorunlar çıktığı örnekler sözkonusudur. Nitekim son on yıllarda Ronald Reagan döneminde Güney Afrika'ya ekonomik önlemler uygulanması, Nikaragua'daki Sandinist yönetime karşı ayaklanmış olan Kontra gerillalarına yardım yapılması gibi konularda; Bill Clinton döneminde de NATO'nun genişlemesi, ABD askerlerinin Yugoslavya coğrafyasındaki barışın korunması faaliyetlerinde yer alması gibi konularda belirgin Başkan-Kongre çekişmeleri yaşanmış, fakat sonuçta dış politika oluşumunda tıkanma denilebilecek bir durumla karşılaşılmamıştır. Başkan'ın şahsında yürütmenin etkisinin diğer ülke sorunlarında olduğundan daha fazla hissedildiği dış politika anlamında Başkan-Kongre ilişkilerinde insiyatifin Başkan'da olduğu kolaylıkla gözlenebilmektedir.(www.usemb-ankara.org.tr,2018) Bununla birlikte, Kongre'nin birçok konuda Başkan'ın bu insiyatifini tıkalayabilecek, karşılıklı ilişkilerde durumu beraber hale getirebilecek yetkilere sahip olduğu da bir gerçektir. İnsiyatifi elinde bulunduran Başkan dış politika konularında Kongre ile bu türden bir konuma düşmemek için başlıca iki yol izlemektedir; iyi diyalog oluşturmak ve mevcut sınırlamalara yeni yorum veya düzenlemeler getirmek. Başkan, dış politikanın oluşturulma ve yürütülmesindeki tartışma götürmez

üstünlüğüne rağmen birçok dış politika eyleminde Kongre'nin onayını almak zorundadır. Bu nedenle Başkan'ın sık sık Kongre liderleri, bazı üyeler, bazı lobilerin ilerin gelenleri ile çeşitli yollarla temas ederek onların görüşlerinin alması, önem verdiği bazı konuların çözümü için neler yapılabileceğini onlarla görüşmesi gerekmektedir. Bu temaslar resmi ya da gayri resmi, doğrudan ya da dolaylı bir nitelik taşıyabilir. Ayrıca Kongre, genellikle ilgili komiteleri aracılığıyla yürütmeyi temsil eden çeşitli birimlerin çeşitli düzeylerdeki yönetici ve uzmanlarını davet ederek görüşlerine başvurmakta, dış politika uygulamalarında geçmiş ve gelecek dönemler hakkında bilgi almaktadır. (www.politikaakademisi.org, 2018)

Örneğin Dışişleri Bakanı, belirli bir konuda Senatoy'u ikna ederek onayını sağlama amacıyla bu meclisin Dış İlişkiler Komitesi önünde güç anlar yaşayabilmektedir. Yürütme, dış politikaya ilişkin uygulamalarını istediği biçimde yürütmek için bu diyalogu elden geldiğince iyi bir şekilde sürdürmek zorundadır. Başkan'ın Kongre ile diyalogunu iyi bir biçimde sürdürebilmek açısından uyguladığı yöntemlerden birisi de, bu organda yer alan "her iki tarafı da kollama" politikasıdır. Bu uygulamaya göre hükümet, dış politika konularında iş birliği yapılacak hükümet-dışı kişiler olarak muhalefet üyelerine görev vermeli, her iki tarafça da önemli görülen konularda kararların öncesi ve sonrasında bu üyelerin de görüşlerini almalıdır. Bu türden bir süreç sonucunda ortaya çıkan tekliflerin Kongre'de görüşülmesi sırasında teklifin oluşmasında katkıları bulunan muhalefet partisi liderleri veya üyeleri de normal olarak teklifi destekleyecek, teklife karşı çıkan parti arkadaşlarını iknaya çalışacaktır. Bu türden bir beklenti ve uygulamanın en önemli kaynağı, ABD siyasal sistemindeki partilerin

yapı ve nitelikleridir. Kongre`de yer alan partilerden gerek Cumhuriyetçi Parti gerekse Demokrat Parti`de parti disiplininin sözetmek mümkün değildir. Bu nedenle, aslında sözkonusu partilerden birisinin lideri durumunda olan Başkan Kongre`de kendi partisine ait üyelere pek fazla hakim olmamaktadır. Partilerin üyeleri bağlayıcı grup kararları almalarının mümkün olmadığı bu yapıda Başkan, kendi partisi açısından sözkonusu olan bu dezavantajı parti disiplini açısından kendininkiyle benzerlik gösteren rakip partinin üyelerini kendi yanına çekerek gidermeye çalışmaktadır. Ülke siyasal hayatında biricil rol oynayan bu iki partinin birçok konuda olduğu gibi dış politika konusunda da genel ilkelerde anlaşıyor olmaları Başkan`ın bu çabalarını kolaylaştırıcı bir faktör olmaktadır. Bununla beraber, ABD siyasal rejiminde her iki tarafı da kollama politikasının öneminin, 1960`ların ortalarından beri giderek azalmakta olduğu bilinmektedir. Çeşitli nedenlerden kaynaklanan bu önem azalması Jimmy Carter döneminde oldukça belirginleşmiştir. Ronald Reagan döneminde özellikle Senato`ya ilişkin oranlarda bir artış görülmekle birlikte bu gelişme genel trendin yönünü etkileyecek önemde değildir. Nihayet bu gelişmenin Soğuk Savaş sonrası dönemde iyice belirginleştiği söylenebilir. (Sönmezoğlu ve Bayır, 2014, 151-163)

1.3 SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE ABD`NİN ORTA DOĞU

POLİTİKASI

İkinci Dünya Savaşı`nın sona ermesiyle başlayan ve çeşitli ekonomik ve güvenlik kaygılarına yanıt olarak devam eden ABD`nin Ortadoğu`daki çıkarları katlanarak büyüdü ve bu katılım bugün de devam etmektedir. Bölgedeki Amerikan çıkarları arasında şunlar

bulunmaktadır: Körfez bölgesindeki petrolün stratejik erişiminin sağlanması; İsrail'in egemenliğini desteklemek ve korumak; ABD'nin askeri üslerini, özellikle Körfez devletlerindeki korumak; müşteri-devletleri ve dostane rejimleri savunmak; İslami hareketlere ve Hamas, El Kaide, Irak ve Suriye İslam Devleti (DAEŞ) gibi terörist gruplara ve Amerikan ve bölgedeki müttefiklerinin menfaatlerini etkileyebilecek diğerlerine karşı etkin savunma kurmak. (Al Sarhan, 2017:454)

ABD'nin Orta Doğu'ya yönelik politikası, yıllar boyunca mevcut dünya düzeni göz önünde bulundurularak, bir stratejik çerçeve içinde tasarlanmış ve uygulanmıştır. Dünya tarihinde yaşanmış önemli değişiklikler boyunca, stratejik anlayışta politika da değişerek dünya realitesine adapte olmuştur. 2-ci Dünya Savaşı'ndan soğuk savaşın sonlarına kadar dünya düzeni iki-kutuplu düzen içinde bulunmuştur. Buna rağmen, savaş sonrası yalnız ABD diğer devletlerle karşılaştırmada oldukça kazançlı çıkmıştır. Savaş sonrası dönemde, ABD Tarihi boyunca görülmemiş bir emsalsiz güç merkezi pozisyonundaydı. Dünya servetinin yaklaşık yüzde ellisi o zaman için ABD'nin elindeydi ve güvenlik konusunda coğrafi yaklaşımda beraberiyi yoktu. Dönemin Politik ve ekonomik elitleri bunun farkındaydı ve kuşkusuz kendi çıkarlarına göre bir dünya düzeni kurmak istemişlerdir. Orta Doğu alanının ABD'nin kontrolü altında bulunması gereği, çok itirazlarla savaştan sonra ortaya çıktı. Bunun nedeni, bölgenin geo-politik konumu ve fosil enerji kaynaklarının geniş rezerv konsantrasyonu bulunmasıdır. ABD 2-ci Dünya Savaşının sonuna kadar, daha çok izolyanist politika sürdürüyordu. ABD bu bölgeye bir devlet olarak 20-ci yy. başlarında

çok ilgi göstermiyordu. Amerika Birleşik devletleri, 20-ci yüzyılın ikinci kısmı 2-ci Dünya Savaşı`ndan sonra Orta Doğu`da önemli bir rol oynamıştır. ABD, kendi ulusal çıkarlarını korumak için Orta Doğu`da güç kullandı. Bazı ulusal çıkarlar bir biriyle çelişiyor. Örneğin, İsrail`in güvenliği ve Arap devletlerindeki petrol rezervlerine ihtiyaç. 2-ci Dünya Savaşı sırasında ABD ve onun Avrupa`daki müttefikleri bölgenin petrol kaynaklarının uzun vadeli stratejik değerini kabul etdi. (<http://www.tuicakademi.org>, 2018) Modern savaşta petrolün kritik önemi ön plana çıktı. Aynı zamanda Orta Doğu petrolünün savaş sonrası yıpranmış Avrupanın toparlanması için de çok önemli olduğu anlaşıldı. 2-ci Dünya Savaşı ABD`nin Orta Doğu`daki çıkarlarıyla ilgili dönüm noktasıydı. Yirminci yüzyılın sonuna kadar Orta Doğu`da Amerikan dış politikasını etkileşen üç ana konu vardı. Temel meseleler Arap-İsrail çatışması, Orta Doğu petrolünün önemi ve Sovyetler Birliği`nin ABD`ye karşı tehdidi ve onun müttefikleriydi. 20-ci yüzyılın 2-ci yarısında görüldüğü gibi, ABD`nin Orta Doğu`da en önemli amaçlarından biri İsraili desteklemesiydi. Amerikan askerleri, II Dünya Savaşı sırasında, Sovyetler Birliği`ne askeri kaynak aktarma ve İran petrolünü korumaya yardım etmek için İran`a yerleşti. İngiliz ve Sovyet birlikleri de İran topraklarındaydı. Savaştan sonra Stalin, birliklerini ancak dönem`de ABD`nin başkanı olan Harry Truman`ın Birleşmiş Milletler üzerinden varlığını sürdürdüğü sırada protesto ettiğinde geri çekildi ve büyük olasılıkla onları zorlamak için güç kullanmakla tehdit etti. Bundan sonra Orta Doğu`da Amerikan çiftliği doğdu: İran`da Sovyet etkisine karşı çıkan Truman, Amerika`nın 1941`den beri iktidarda Muhammed Rıza Şah Pehlevi ile olan ilişkisini sağlamlaştırdı ve Türkiye`yi Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne

(NATO`ya) getirdi ve SSCB`ye Orta Doğu'nun Soğuk Savaş`ın sıcak bölgesi olacağını bildirdi. Ortadoğu, Avrupa'yı Güney ve Güneydoğu Asya'ya bağlayan deniz yoluyla en kısa rotada yer almakta ve dünya sanayi ekonomilerini besleyen petrol ve doğal gazın önemli bir bölümünü ihraç etmektedir.(Chomsky, 1991) İran Körfezi, Dünyaca kanıtlanmış petrol rezervlerinin yaklaşık üçte ikisine sahiptir. Suudi Arabistan`ın tek başına dünya rezervlerinin dördünden fazlası var ve Irak`ın en büyük ikinci rezervine sahip olduğuna inanılıyor. (Tristram, 2017, s.1)

II Dünya Savaşı'ndan (1939-1945) ve Soğuk Savaş'ın başlamasından kısa bir süre sonra, Körfez dünya petrolünün önemli bir bölümünü üretmeye başladı: 1950`de yüzde 17, 1960`da yüzde 25 ve 1990`da yüzde 27. Avrupa ve Japonya`da Orta Doğu petrolüne bağlı bir net petrol ithalatçısı ve ekonomik toparlanma haline geldi. İngiltere Ortadoğu`dan çekilirken, Amerikalılar düşük ve istikrarlı fiyatlarla sabit bir petrol arzını sağlamak ve Sovyet etkisini sınırlamak için adımlar attılar; Sovyetler Birliği`nin dağılmasından sonra bile petrol güvenliği temel bir politika hedefi olmaya devam etti. Ardışık krizlere ve zorluklara yanıt olarak, Amerika Birleşik Devletleri daha çok doğrudan İran Körfezi ve Orta Asya`da geri çekilmek yerine müdahale etti. Afganistan ve Irak'ın işgalleri 11 Eylül 2001`den daha öngörülebilir olmasa da, onlara yol açan terörist saldırılar, 1970`lerin başından bu yana Körfez`de daha doğrudan bir ABD katılımı eğilimi ile tutarlıydı. (what-when-how.com, 2018)

Amerikan-İsrail ittifakı 1960`lı yıllarda Soğuk Savaşın doruğunda gelişti. İttifak stratejik avantajlar sunarken, aynı zamanda Arap dünyasında siyasi dezavantajları da beraberinde getirdi. 1970`lerden

beri ABD politikası, İsrail ile ittifakı ve Arap-İsrail barışına aracılık ederek Araplarla ilişkileri arasındaki uçurumu kapatmaya çalıştı. 1990`larda, Birleşik Devletler, Basra Körfezi`nde daha doğrudan müdahalede bulunduğunda, İsrail-Filistin müzakerelerini desteklemede daha aktif bir rol aldı. (www.encyclopedia.com, 2018)

Truman, 1947 Birleşmiş Milletler`in Filistin`deki bölünme planını kabul etti, toprakların % 57`sini İsrail`e, % 43`ü Filistin`e verdi ve başarısı için kişisel olarak da lobicilik yaptı. Truman, 14 Mayıs 1948`de kurulmasından 11 dakika sonra İsrail Devleti`ni tanıdı. (Tristam, 2017, 1)

Bu yüzden, tarihinin çoğu için bağımsız bir millet olarak, Suriye, esas olarak İsrail-Filistin çatışmasına olan ilgisinden dolayı ABD`nin ulusal bir güvenlik kaygısına dönüştü. Suriye hükümeti sürekli olarak İsrail`e karşı düşmanlığı kanıtladı, ablukaya aldı ve Arap hükümetlerinin birçoğu gibi İsrail hükümetiyle barış yapmayı reddetti. Yine de Suriye zaman zaman Orta Doğu`da istikrarlı bir rol oynamıştır, ki bu da mevcut Suriye hükümetinin çöküşünün gerek İsrail`e gerekse ABD`ye yardım etmemesinin bazı nedenlerinden birisidir. Suriye 1946`da bağımsızlığını kazandığında, Birleşik Devletler yeni hükümet ile dostane ilişkiler aradı, ancak daha sonra Cumhurbaşkanı Truman`ın İsrail`i Orta Doğu`da desteklemek politikası, Suriye-ABD arasında ilişkileri bozdu. Suriye ve diğer Arap devletleri, İsrail`e karşı kullanmak için etkili askeri güçler geliştirmekte ve bu doğrultuda Amerika`nın baş düşmanı olan Sovyetler Birliği`nden yardım istedi. Suriye soğuk savaşın başlarında Mısır`la aktif işbirliği içindeydi. Hatta, Mısır`ın liderliğinde uzun sürmeyen İsrail`e karşı Arap Devletleri koalisyonununa katıldı.

Gelişmiş Sovyet askeri teknolojisinin satın alınmasına rağmen, Arap milletleri 1967`de, altı gün süren savaşta İsrail`e karşı yenilgiye uğradı, ardından Suriye`ye ait olan Golan Tepeler`i de kaybedildi. Haziranın 5-i, 1967`de başlayan ve 6 gün süren Arap-İsrail savaşı tarihe 6 Gün Savaşı olarak girerek, Orta Doğu tarihinde önemli bir dönüm noktası oldu. 6 gün savaşlarında İsrail Araplar karşısında kırıcı zaferler kazanarak, Mısır, Suriye ve Ürdün`den aldığı topraklarla sınırlarını dört kat genişletti.(www.dunyabulteni.net, 2018)

Altı Gün Savaşı`nın ardından Mısır, Suriye ve Ürdün 1973`te Yahudilerin kutsal günü olan Yom Kippur sırasında İsrail`e saldırdıklarında kayıp topraklarını geri kazanmaya çalıştı. Mısır, toprakların bir kısmını yeniden ele geçirmeği başardı, ancak daha sonra Mısır`ın üçüncü Ordusu, Ariel Şaron`un kumandanlığı altında İsrail ordusu tarafından kuşatıldı. Buna bir reaksiyon olarak, Sovyetler, “tek taraflı” davranmakla tehdit ettikleri bir ateşkes ilan ettiler. Amerika Birleşik Devletleri, altı yıl içinde ikinci kez Orta Doğu`daki Sovyetler Birliği ile ikinci büyük ve potansiyel olarak nükleer karşıtlığıyla karşı karşıya geldi. Nixon yönetimi, Amerikan kuvvetlerini en yüksek düzeyde uyarırken, İsrail`i ateşkesi kabul etmeye ikna etti. Amerikalılar, 1973 Arap petrol ambargosu aracılığıyla bu savaşın etkilerini hissetti, petrol fiyatları yukarı çıktı ve bir yıl sonra bir durgunluğa katkıda bulundu. 1974 ve 1975 yıllarında, ABD`nin Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, İsrail ile Suriye arasında, daha sonra İsrail ile Mısır arasında, 1973`te başlayan düşmanlıkların sona erdirilmesi ve İsrail`in iki ülkeden el koyduğu bazı topraklara dönmek üzere sözde ayrılma anlaşmalarını müzakere etti. Golan meselesine ve İsrail ile Suriye arasındaki barışa çözüm olmadan,

ABD-Suriye ilişkilerinde çok az gerçek değişim olabilir. Belki ilişkinin kenarları hakkında biraz bağdaşma görülebilir, ancak temelleri kötü kalacağı açık görünmektedir. ABD yönetimi`se İsrail`in en büyük Arap düşmanı ile iyimsel politik ilişkiler içinde olmayacak. Kongrede, hükümetin çeşitli kollarında ve ABD`nin her seviyesinde Suriye`nin 1967`de Suriye topraklarının büyük bir bölümünü işgal eden ve 1981`de katıldığı İsrail`e karşı düşmanlığı nedeniyle, Suriye`yi cezalandırmak için muazzam baskılar var. (www.history.state.gov, 2018)

1.4. SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA ABD-SURİYE İKİLİ

İLİŞKİLERİ

Yıllar boyunca, ABD-Suriye ikili ilişkileri, karşılıklı konaklama ve düşmanlık arasında değişen bir süreç içinde bulunmaktaydı. Ancak ilişkiler şiddetli bir şekilde gergin olsa da, daha geniş Arap-İsrail çatışmasıyla ilgili olarak Suriye`ye yönelik temel ABD politikası tutarlılığını korudu. ABD, İsrail`in ilhak ettiği Golan Tepeleri`nin Suriye kontrolüne geri gönderilmesini gerektiren Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi`nin 242 sayılı kararını onayladı. Buna rağmen Suriye, Orta Doğu'daki Amerikan politikasını sık sık şiddetle eleştirdi. Bununla birlikte, aynı zamanda, 242 sayılı Kararın kendi lehine hükümler içerdiğini de kabul etmiştir.(medyasafak.net, 2018) Suriye, diplomasi sessizce ve perde arkasında yürütüldüğü sürece, Arap-İsrail çatışması ve diğer bölgesel meseleler üzerinde ABD ile müzakere etmeye istekliydi. Suriye, ABD`li müzakerecilerle verdiği söz ve taahhütlere de titizlikle bağlıydı. 1950`lerde ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower'ın yönetiminden bu yana, ABD İsrail`i güçlü bir şekilde

desteklemiştir, ancak aynı zamanda özellikle 1973 Ekim Savaşı`ndan sonra Suriye`nin İsrail`e karşı uyguladığı bazı şikayetlerin meşruluğunu kabul ettiğini belirtmiştir. İsrail`in 1982`de Lübnan`daki Suriye güçlerine saldırması sonrasında ABD, Lübnan`daki uzlaşmaz İsrail ve Suriye emelleri arasında seçim yapmak zorunda kaldı; Ronald Reagan yönetimi, İsrail`in konumunu onaylamayı seçti.(www.mfa.gov.il, 2018)

Başkan Reagan 17 Mayıs 1983`te Lübnan-İsrail anlaşmalarına destek verdi ve bu barış anlaşmasını Arap-İsrail barış sürecini yeniden canlandırma girişimlerine bağladı. Ancak, Suriye, Lübnan`daki vekilleri arasında Amerikan politikasına karşı muhalif hareketleri teşvik ederek Reagan girişimini kışkırtmıştı. ABD, Suriye`nin ABD Büyükelçiliğine ve Beyrut`teki Deniz Kışlası`na saldırılarda rol oynadığını da düşünüyordu. Suriye`nin suçluluğunun derecesi hiçbir zaman belirlenemese de, Amerikalı yetkililer Suriye`nin en azından saldırılarda eli olduğuna inanıyordu. Suriye-ABD ilişkileri, iki ülkenin yakın savaşta bulunduğu Aralık 1983`te en düşük seviyesine ulaştı. 4 Aralık`ta Amerika Birleşik Devletleri`nin taşıyıcı tabanlı savaş uçakları, Lübnan`ın Biqa Vadisi`ndeki Suriyeli uçaksavar tesislerine saldırdı (ikisi vuruldu) ve 13, 14 Aralık`ta Amerika Birleşik Devletleri zırhlıları Suriye mevkiilerini bombaladı. Askeri açıdan bakıldığında, çatışmalar son derece anlamlı değildi. Ancak, ilk Amerikan-Suriye silahlı çatışmasını temeli bu dönemde koyuldu ve Suriye, ABD`nin bölgesel politikasını “Silahlı Diplomasi” olarak gördükleri görüşünü pekiştirdiler. 1985 yılının Haziran ayında, Suriye-ABD ilişkileri, Trans Dünya Hava Yolları`nın 847 numaralı uçağının Beyrut`a kaçırılmasından sonra Suriye`nin Amerika Birleşik Devletleri adına

müdahale etmesiyle dramatik bir şekilde gelişti. Reagan, Suriye'nin rehinelerin serbest bırakılmasını güvence altına alma konusundaki rolünü takdir etti. Yine de bazı gözlemciler göre Suriye'nin kundakçılara iradesini dayatma yeteneği Suriye'nin terörizme olan bağlarını doğruladı. Her ne kadar Suriye, Batı, Batı Avrupa , Ortadoğu ve Batı Avrupa'daki Amerikan ve İsrail hedeflerine karşı Filistinli terörizmi desteklemekten suçlanmış olsa da, Batı hedeflerine yönelik terörist saldırılarda doğrudan Suriyenin suç ortaklığına bağlı olmasında çok az kanıt vardı. Ancak, bir Ürdünlü, Nizar Hindavi 17 Nisan 1986`da, İsrail'in El Al Havayollarına ait uçağında Londra`da bir bomba kaçırmaya teşebbüs ettikten sonra tutuklandığında, Hindavi Suriye istihbarat memurlarının kürtaj saldırısını ve Suriye'nin kendisine eğitim, lojistik destek ve patlayıcı sağladığını itiraf etti. İngiltere Hindavi'nin öyküsünü destekleyen kanıtlar topladı ve kamuoyuna sundu.(www.theguardian.com, 2018) Sonuç olarak, 6 Mayıs 1986`da, Başkan Yardımcısı George Bush, Suriye`den “Biz Suriye'nin parmak izlerinin uluslararası terör eylemlerinde olduğuna ikna olduk.” Beyan ederek 14 Kasım 1986'da ”Suriye'nin uluslararası teröre destek göstermesine" cevap olarak yaptırım uyguladı. Ve buna ek olarak, Beyaz Saray, “Suriye'nin dünyanın önemli bir bölgesinde önemli bir rol oynayabileceğini, ancak terörizmi bir dış politika aracı olarak kullanmaya devam ettiği sürece sorumlu bir güç olarak kabul edilmesini veya bir muamele görmeyi bekleyemeyeceğini belirtti. " Bu ifadelerde ABD, Suriye`yi terörizme sponsor olduğu gerekçesiyle sansürledi, aynı zamanda Suriye'nin Orta Doğu'daki potansiyel rolünü kabul ettiğini de ima etti.(www.countrystudies.us, 2018)

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD'İN ORTA DOĞU BAĞLAMINDA SURİYE POLİTİKASI (1991-2001)

2.1 SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA ABD'DE DIŞ POLİTİKA

ANLAYIŞI

1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin bir devlet olarak parçalanması ve Sovyet rejiminin bu coğrafyada sona ermesi, Varşava Paktı'nın resmen ortadan kalkması, yaklaşık yarım asırdır devam eden iki kutuplu sistem ve bu çerçevede zaman zaman farklı aşamalardan geçen bir "Soğuk Savaş" ın da sonu anlamına geliyordu. Bu durum şüphesiz , bu mücadelenin taraflarından Batı Bloku'nun lideri konumunda bulunan ABD açısından bir zaferdi. Bu durum sonucunda iki kutuplu uluslararası sistem yerine, adı bugün bile tam konulmamış olan yeni, belirsizlikler ile dolu bir uluslararası yapı ortaya çıkıyordu. İki Almanya birleşirken Doğu Avrupa'daki eski Sovyet tipi yönetimlerin hızla Avrupa Birliği'ne, NATO'ya yöneldiği görülmekteydi.(Kalem, 2014)

Birçok modern yazar günümüzdeki sistemi ABD öncülüğünde çok-merkezli bir sistem olarak tanımlamaktadır.(kureselcalismalar.com, 2018)

İki kutuplu sistem döneminde de ABD dış politikasının genel karakteri başkanların değişmesiyle özünde değişmemekte, bununla birlikte bazı örneklerde de (Jimmy Carter ile sonrasındaki Ronald Reagan farklılaşmasında olduğu gibi) başkanların dış politika üzerindeki

etkileri nipeten daha belirgin olabilmekteydi. Fakat sonrası dönemde ABD Başkanı olan George H.W. Bush, Bill J. Clinton, George W. Bush ve ardından göreve gelen Barack H. Obama'nın uygulamaları dikkate alındığında, biraz da yeni uluslararası sistemin rol empoze edici özelliğinin de zayıf olması nedeniyle, başkanların ABD dış politikası üzerindeki etkisi eskiye oranla çok daha belirginleşmiştir. Bu durumun, uluslararası sisteme ilişkin yapısal özellikler ile mi, başkanların kişisel özellikleri mi yoksa bu yeni dönemde ülkenin dış politikaya ilişkin karar alma zemininde ortaya çıkan değişiklikler ile mi daha iyi açıklanabileceğinin zaman gösterecektir.

Uluslararası sistemde meydana gelen değişikliklerin birer bağımsız değişken olarak, edilgen bir biçimde analize dahil edildiği bu tezde, konuya başkanların dış politika anlayış ve uygulamaları açısından yaklaşımadan önce, bu yeni dönemin ülkenin dış politikaya ilişkin karar alma zemininde meydana getirdiği bazı değişikliklere değinmekte yarar vardır.

Bu dönemde Amerikan iç politikası daha az hiyerarşik, çıkar gruplarının etkisine daha açık ve siyasi merkezileşmenin giderek güç kaybettiği bir görünüm kazanmaya başlamıştır. Diğer ülkeler açısından olduğu gibi ABD açısından da iç ve dış politikanın arasındaki ayırım giderek önemini kaybetmeye başlamıştır. Uluslararası ortamda eskiden olduğu gibi sık sık krizler ortaya çıkmadığından dolayı başkanların dış politika üzerinde bu dönemlere has bir otorite oluşturması da zorlaşmıştır. Örneğin, Soğuk Savaş sonrası dönemde başkanlar çevre sorunlarına ilişkin birçok uluslararası metne eskiye göre daha büyük bir oranda imza koymuşsa

da, eski döneme göre bunlardan daha küçük bir oran Kongre onayını sağlayabilmiştir.

Öte yandan, bu dönemde ülke kamuoyunun dış politika ile olan ilgisinde de bazı değişiklikler gözlenmeye başlanmıştır. Özellikle 1990`lı yılların başlarında, artık Soğuk Savaş bittiğine göre ABD`nin de dış dünya ile eskisi kadar ilgilemesinin bile gereği kalmadığını savunan yeni-izolyanist görüşler ortaya çıkmaya başlıyor, ülkenin yaptığı dış yardımlar eskisine oranla çok daha fazla sorgulanır hale geliyordu. Yine bu dönemde, dünyanın uzak coğrafyalarında sözkonusu olan bazı bölgesel çatışmalara uluslararası sistemin güvenliği adına müdahalede bulunmak da ülke kamuoyuna kolay kabul ettirebilir bir seçenek olarak gözüküyordu.

Amerika Birleşik Devletleri`nin, dünyada ekonomik düzlemdeki gelişmelerin öne çıkmaya başladığı bu yeni dönemdeki “Büyük Stratejisi”, aynen Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, ABD`nin askeri ve ekonomik başatlığına dayanan istikrarlı bir dünya kapitalist ekonomisi ve liberal demokrasi anlayışının yaygınlaştırılmasıdır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise, sosyo-ekonomik zeminde, ulusal çikara uygun düşmeyen bazı örnekler dışında, piyasacı serbest ticaret anlayışı temelli liberal bir mantıkla işleyen küresel kapitalist ekonomik düzeni sağlama amacı iyice belirginleşmiş, siyasal düzlemde ise, yine ulusal çikara uygun düşmeyen bazı örnekler dışında, liberal demokrasi anlayışının yaygınlaştırılmasını “mümkün kılma” konusunda daha fazla gayret gösterilmeye başlanmıştır denilebilir. (Haass, 2002)

2.2 GEORGE H. W. BUSH DÖNEMİNDE ABD DIŞ

POLİTİKASININ ANA HATLARI

Büyük değişimin ortaya çıktığı yeni dönemin ilk ABD Başkanı olan, bir önceki Başkan Ronald Reagan'ın yardımcısı, Cumhuriyetçi Parti'den George H. W. Bush 1989-1993 yılları arasında görev yapmıştır. Yardımcısı Don Quayle, Dışişleri Bakanları James Baker ve Lawrence Eagleburger, Savunma Bakanı Dick Cheney olmuştur. Ronald Reagan ile birlikte yaşadıkları uluslararası süreç sonrasında Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku'nun çöküşe gittiği dönemde, Berlin Duvarı yıkılırken Başkan olan George Bush bu geçiş döneminde görev yapmıştır. ABD açısından tehdit algılamasının ciddi bir değişikliğe uğramaya başladığı bu dönemde, ülke dış politikasının dayandırılacağı ulusal çıkar tanımını yeniden ele alınmaya başlanmıştır. Bu açıdan ortaya çıkan en önemli tartışma, Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ile sürdürülen Soğuk Savaş mücadelesi sona erdiğine göre, ülke dış politikasında artık sadece klasik gerçekçi tanıma göre belirlenen ulusal çıkar kavramına dayalı bir uygulamanın ötesinde, başta insan hakları olmak üzere bazı normatif değerlere dayalı bir idealizme de yer olup olmadığı ile ilgiliydi. Zaman içerisinde olaylar geliştikçe bu tartışmada birinci klasik eğilimin ağırlığını koymaya başladığı görülmüştür. Bir başka deyişle, onun döneminde dış politika, Yeni Dünya Düzeni anlayışına uyum sağlama ile hala tam anlamıyla kurtulunamayan Soğuk Savaş döneminin gereklerinin yerine getirme ikilemleri çerçevesinde oluşmuştur. (www.study.com, 2018)

George H. W. Bush yönetiminin ilk dönemlerinde içerisinde bulunan karmaşık gelişmelerin etkisiyle, bir yanda savunma bütçesinin küçültülmesi gereğinden diğer taraftan da ABD'nin askeri

üstünlüğünün sürekliliğinin sağlanmasının öneminden söz etmekteydi. Bir süre sonra ülkenin eskisinden oldukça farklı, tam anlamıyla belirlenemeyen bazı tehditler ile karşılaşabileceğine ilişkin konuşmalar yapmaya başlamıştır. 1990 yazında Irak lideri Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgale yönelmesi ile ortaya çıkan durumda yaptığı dünya tahlili ve giriştiği uygulama, dış politikası hakkında oldukça açıklayıcıdır. Bush'un bu sıralarda yapmış olduğu "Yeni Dünya Düzeni" analizlerinden de çıkarsanabileceği gibi, bu dönemin Amerikan dış politikası, genel anlamda demokratik idealizme ve Amerikan enternasyonalizmine bağlılık olarak görülebilmekle beraber, aynı zamanda ülke dış politikasının imkanlarının da oldukça farkında olan gerçekçi denilebilecek bir tutumu yansıtıyordu. Nitekim, Körfez Savaşı'nı kazanmakla beraber Saddam'ın ordusunu Kuveyt'ten çıkarmakla yetinmiş, ülkesi için (2003 ve sonrasında görüleceği üzere) Arap çöllerini Vietnam'a döndürme ihtimali olan daha kapsamlı bir savaştan uzak durmuş, Bağdat'a yürümemiştir.

Bu dönemde Başkan Bush Beyaz Saray çerçevesindeki dış politikasını Ulusal Güvenlik Konseyi zemininde kurulan çeşitli ve çoğuna doğrudan kendisini başkanlık ettiği *ad hoc* komiteler aracılığı ile oluşturmaya çalışmıştır. Yeni dönemin genel havası çerçevesinde , Kongre'nin dış politika ile fazlaca ilgilenmesi endişesi en çok 1991 Körfez Krizi sırasında kendisini hissettirmiş her şeye rağmen Başkan ve ekibi, küçük farklar ile de olsa, Kongre'nin her iki kanadında da politikalarının uygulanması için yeterli desteği sağlayabilmişlerdir .(Sönmezoğlu ve Erler Bayır, 2014)

2.3 GEORGE H. W. BUSH DÖNEMİNDE ABD'İN ORTA DOĞU POLİTİKASI

George H. W. Bush göreve geldiğinde ABD için Orta Doğu'da çok olağanüstü bir durum yoktu. Fakat, Bush yönetiminin Panama'dan sonra ikinci askeri müdahalesi, 1990 yılı Ağustos ayında Saddam Hüseyin'in liderliğindeki Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi üzerine bu bölge de gündeme gelmiştir. Aslında bu hareket, Washington'ın liderliğinde olmakla beraber hukuken Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı çerçevesinde bir çoktarafli müdahaledir. Kuveyt'i ele geçiren Saddam Hüseyin hem Orta Doğu ve Dünya petrolünün önemli bir kısmını denetimi altına almış oluyor, hem de bölgede Washington'ın en önemli müttefiki Suudi Arabistan'ı oldukça zorlayacak bir pozisyon elde ediyordu. Kaldı ki, bu eylemine itiraz edilmeyen Saddam Hüseyin ileride Suudi Arabistan'ı da denetim altına alarak dünya petrolünün oldukça büyük bir kısmını kontrol eder hale gelebilirdi. Bu, ABD tarafından kabul edilebilecek bir durum değildi. Bush liderliğindeki ABD, İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'in da yakın desteği ile, önce Birleşmiş Milletler zemininde Irak'ı Kuveyt'ten çıkmaya davet eden kararlar çıkartılmasının, ardından da bu amaç doğrultusunda sözkonusu ülkeye yönelik olarak ekonomik ambargo uygulanmasının sağlamıştır. Bu çabalar sonuç vermeyince, ABD liderliğinde ve BM çerçevesi içersisindeki koalisyon güçleri "Çöl Fırtınası" Harekatın ile Irak ordusunu Kuveyt'ten çıkarmış, fakat Bush yönetimi Bağdat üzerine yürüyerek Saddam Hüseyin'i iktidardan indirmeye yönelmemiştir. Bu konuda kendilerine yöneltilen eleştirilere cevaben Bush yönetimi yetkilileri, ilgili BM kararlarının sadece Irak askerlerinin Kuveyt'ten çıkarılmasına yönelik

olduğunu belirtmişler, eğer operasyona devam edilerek Bağdat üzerine yürüseydi bu eylem BM kararlarına ve uluslararası hukuka aykırı olurdu şeklinde bir savunma yapmışlardır.(www.hurriyet.com.tr, 2018)

Bush yönetimi göreve başladığında Washington ile Tahran arasında bir önceki dönemden devralınan İran-Contra olayı gündemde olup, Lübnan`da İran`a yakın kişilerce rehin alınan ABD`görevlilerin serbest bırakılması konusuna ilişkin olarak çeşitli diplomasi, zorlayıcı diplomasi, takas vb. Araçlar denenerek çözüm bulunmaya çalışılmaktaydı. Bu arada, 1989 yılında İran`ın lideri Ayetullah Humeyni`nin ölümü üzerine Rafsancanı`nın Başkan seçilmesinin ardından iki ülke ilişkilerinin yumuşama ihtimalinden sözedilerken, aynı yılın Ağustos ayında, bir yıl kadar önce Lübnan`da kaçırılmış olan rehinelere birisinin öldürülmesi Washington ile Tahran arasındaki gerginliği artırmıştır. 1990-1991 Körfez Krizi`nin ardından, İran`ın Hizbullah üzerindeki nüfuzunu kullanmasın sonucunda 1991 yılında ABD`li rehinde sorunu da kademeli olarak çözüme kavuşturulmuştur. Fakat bu defa da İran`ın bu sıralar İsrail-Filistin tarafları arasında başlayan Madrid barış sürecinin yanında yer almaması, ABD-İran ilişkileri üzerinde olumsuz bir etkide bulunuyordu. (millercenter.org, 2018)

SSCB`nin yıkılmasıyla beraber Suriye siyasi, finansal ve askeri desteğini kaybetdikden sonra ABD`yle yakınlaşma politikasını izledi ve bu bağlamda 1990-91 yıllarında Suriye, Körfez Savaşı'nda çok uluslu kuvvetler koalisyonunun bir üyesi olarak ABD ile işbirliği yaptı. Bununla beraber, ABD ve Suriye Lübnan`daki iç savaşa son verecek Taif Anlaşmasını da müzakere etmişlerdi. 1991 yılında, Cumhurbaşkanı

Asad, Başkan Bush'un Ortadoğu barış konferansına katılma ve İsrail ile ikili müzakerelere katılma davetini kabul etme konusunda tarihi bir karar aldı. Suriye'nin Lübnan'da tutulan Batı rehinelerini serbest bırakma çabaları ve Suriye Yahudilerinin yolculuğa getirdiği kısıtlamaların kaldırılması, Suriye ile ABD arasındaki ilişkilerin daha da gelişmesine yardımcı oldu. Birkaç cumhurbaşkanlığı zirvesi vardı; Sonuncusu, Başkan Clinton'ın 2000 yılının Mart ayında Cenevre'deki Suriye Cumhurbaşkanı Hafız Esad'la buluşmasıyla gerçekleşti.(Global Security, www.globalsecurity.org, 2018)

2.4 WILLIAM “BILL” J. CLINTON DÖNEMİNDE ABD DIŞ

POLİTİKASININ ANAHATLARI

Yeni dönemin ikinci ABD Başkanı olan Demokrat Parti'den Bill Clinton 1993-2001 yılları arasında görev yapmıştır. Yardımcısı Al Gore, Dışişleri Bakanları Warren Christopher ve Madeleine Albright, Savunma Bakanları sırasıyla Les Aspin, William Perry ve William Cohen olmuşlardır. Bu dönemin dış politika felsefesi çerçevesinde, ABD'nin hegemon bir güç konumu değilse de “yönlendirici liderliği” korunmaya çalışılmıştır. Ancak ABD her şeyi yapmaya muktedir değildi, ayrıca yapmaya da çalışmamalıydı. Yapılması gereken, toplumların Pazar ekonomisi ve liberal demokrasi doğrultusunda yönlendirilmesiydi. Bu amaca yönelik olarak Bill Clinton yönetiminin uygulamaya çalıştığı siyasi/askeri stratejinin iki temel ögesi vardı: ABD liderliğine karşı çıkanlara karşı caydırma ve tecrit. Bu “caydırma” stratejisinin başarılı olabilmesi için ABD siyasi/askeri bir araç olarak , aynı anda “2,5” savaşı sürdürebilmek imkanına sahip

olmalıydı. Bunun için de ABD'nin ekonomisi çok güçlü olmaya devam edebilmeliydi. Clinton yönetimi döneminde ABD'nin tehdit algılaması açısından “kötü çocuklar”ın başında Irak, İran, Küba, Kuzey Kore ve Libya gelmekteydi.

Öte yandan, Clinton yönetimi sözkonusu amacına ulaşabilmek açısından, bu klasik askeri/siyasi strateji ve araçların yanında ekonomik strateji ve araçlara da büyük önem vermiştir. Clinton yönetiminde yer alanlar için demokrasilerin ve serberst Pazar ekonomilerinin alan genişlemesi için ABD'nin ekonomik küreselleşmenin öncüsü olmasının önemi büyüktü. Nitekim, Clinton yönetimi döneminde Ulusal Güvenlik Konseyi'ni çağrıştıracak, onun önemi ile orantılı olması istenen bir Ulusual Ekonomik Konsey kurulmuştur. Yine bu dönemde ABD dış politikasının oluşum sürecinde etnik lobilerin öneminde de nispi bir artış gözükmüş, bu çerçevede bazı Doğu Avrupa ülkelerinin lobileri NATO'nun doğuya doğru genişlemesi yönünde çaba sarfetmişler, Arnavut lobisi de Washington`ın Sırbistan ve Kosova politikalarını kendi istediği yöne kanalize etmeye çalışmıştır. Başkan Clinton, özellikle ikinci görev dönemindeki dış politika uygulamalarında sık sık Senato ile karşı karşıya gelmiş, bazı konularda uygulamalarını tam istediği biçimde gerçekleştirememesi durumunda kalmıştır.

Bunun yanında, dönemin ABD yönetimi “ikincil siyasi sorunlar” konusuna da, ABD için alışılmadık oranda önem vermiştir. Aslında bu dönemde, geçmişte güçlü kökleri bulunan izolyonist düşünce çerçevesinde artık ABD'nin Soğuk Savaş dönemi boyunca sürdürdüğü iddialı enternasyonalizmin terk edilmesi, buna karşılık ülke içerisindeki uyuşturucu bağımlılığı, işsizlik, kaçak yabancılar gibi

konulara ağırlık verilmesi gerektiği tartışmaları yapılmaktaydı. Clinton yönetiminin tercihi, Soğuk Savaş dönemine göre biraz daha ılımlı olmakla beraber, liberal enternasyonalizmin devam ettirilmesi, bazı önceliklerin sağlanması ve değerlerin korunması için ülkenin doğrudan bir tehdit altında olmadığı durumlarda bile bazı risklerin alınabileceği ve belirli ölçülerde mali fedakarlıklara katlanılabileceği anlayışı olmuştur.(clintonwhitehouse5.archives.gov, 2018)

Özellikle, Başkan Clinton`ın dış politikaya daha fazla önem verdiği ikinci görev döneminde, ABD`nin, dünyada demokrasi ve insan haklarının gelişmesi, çevre ve mülteciler ile ilgili koşulların düzeltilmesi konularına da bu ülkenin geleneksel ilgi ortalamasının çok üzerinde bir önem verdiği görülmektedir. Nitekim, liberal uluslararası ilişkiler uzmanlarından Joseph Nye`ın 1990`lardan başlayarak sıkça ülkelerin ve ABD`nin dış politikalarında baskı ve zorlamadan çok oydaşmaya ve işbirliğine dayanan “yumuşak güç” ögesinin öneminden bahsetmeye başlaması da bu anlayışa paraleldi. Yine bu çerçevede “demokratik barış” yaklaşımı olarak bilinen, “demokratik” ülkelerin savaş aracına başvurma sıklıklarının otoriter nitelikli rejimlerle yönetilenlere göre daha az” olduğu iddiasıyla ortaya çıkan ve sonuçta “demokratik ülkelerin birbirleri ile savaşma sıklıklarının ya yok denecek kadar düşük ya da ortalamanın çok altında olduğu sonucu” ile genel kabul gören yaklaşım da Clinton yönetimi tarafından ülkenin dış politika anlayışına eklenmeye çalışılmış, bu anlamda Avrupa coğrafyasındaki eski Doğu Bloku ülkelerine ilaveten Latin Amerika ve Afrika`da da demokrasiye dönük gelişmeler özendirilmiştir. Zorlu Somali operasyonu sonrasında , 1994 yılında Başkan ülkesinin hangi şartlarda BM Barışı Koruma

operasyonlarında yer alacağını belirlemeye çalışıyordu. Riskin “kabul edilebilir, amacın net olması en temel gerekliliklerdendi.

Başkan Clinton, ekonomisinde çeşitli sorunlar olan bir ABD devralmıştı. Zaten seçim kampanyasını da ülke ekonomisini yeniden düzenleme teması üzerine kurulmuştu. Nitekim, ilk görev döneminde de ağırlığı bu konuya vermeye çalışmıştır. ABD yönetimi bu amaca hizmet etmek üzere, uluslararası alandaki gelişmelerin de yardımıyla askeri harcamaları azaltabilmek için , bir yandan ülke dışındaki ABD askeri varlığını azaltma diğer yandan da ülkenin toplam silahlanma harcamalarını kısma yoluna gitmiştir. 1990`ların ortalarından itibaren ülkede ekonomiyi canlandıran harcama artışı, uluslararası alanda serbest ticaretin gelişmesi ülkenin ve genel anlamda dünyanın durgunluktan çıktığının göstergeleriydiler. (Sönmezoğlu ve Erler Bayır, 2014)

2.5 WILLIAM “BILL” J. CLINTON DÖNEMİNDE ABD’NİN

ORTA DOĞU POLİTİKASI

Başkan Clinton yönetiminin “ülkenin hayati çıkarları” açısından en önemli gördüğü sorunlardan başlıcaları Orta Doğu’ya ilişkin olanlardır. ABD ve diğer Batı ülkeleri açısından en önemli enerji kaynaklarının bulunduğu Orta Doğu bölgesinin durumunu ülkesinin “hayati çıkarları” ile yakından ilişkili görme konusunda, Clinton da diğer ABD başkanlarından çok farklı davranmamış, fakat konuya ilişkin sorunları kendi istediği yönde çözmek için kullandığı araçlarda az güce dayalı, daha dolaylı yöntemleri tercih etmiştir. Bölge açısından ilgilendiği başlıca konular olarak İsrail-Filistin uyuşmazlığı,

Irak ve Saddam Hüseyin ile İran`a ilişkin sorunlar sayılabilir. (www.washingtoninstitute.org, 2018)

Orta Doğu`da gerek İsrail`in normal bir aktör olarak yer almasını sağlamak, gerek Körfez Savaşı sırasında oluşan Saddam Hüseyin karşıtı koalisyonu bir arada tutabilmek, gerekse bu yolla İran`ı da denetim altına alabilmek için Filistin-İsrail anlaşmazlığının çözümü çok önemliydi. İkinci görev döneminde İsrail-Filistin sorununun çözümü için çok çaba harcayan Başkan Clinton 1999 yılında İsrail Başbakanı Ehud Barak ile Filistin lideri Yaser Arafat`ı ülkesinde biraraya getirdiğinde çözüme çok yaklaşılmış, sonuçta görüşmeler özellikle Kudüs`ün statüsündeki belirsizlik nedeniyle başarısız olmuştur. Buna bağlı olarak İsrail ile Suriye arasında sürdürülen görüşmeler de son verilmiştir. Arap-İsrail ilişkileri açısından Clinton yönetiminin bölgedeki en önemli başarısı, 1994 yılında İsrail ile Ürdün arasında imzalanan barış antlaşmasıydı.

Bill Clinton yönetiminin Irak ve İran`a yönelik olarak izlediği “Çift Çevreleme” politikası ise esas olarak, bu iki hedefi aynı anda, çeşitli yollar (BM aracılığıyla veya BM`den bağımsız olarak uygulanan farklı kategorilerdeki ambargolar) ile diğer önemli aktörlerden “tecrit etme” üzerine kurulmuştur. Bu çerçevede Clinton yönetimi, 1991 Körfez Krizi sonrasında Kuveyt`ten çıkartılan Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak`a ilişkin olarak BM Güvenlik Konseyi`nin almış olduğu silahtan arındırma önlemlerine uyulmasının ve ülke topraklarının yaklaşık yüzde 40`ını kapsayan, Kuzey`de Kürt bölgesi, güneyde de Şii bölgesi üzerindeki uçuşa yasak bölge uygulamasının denetleyicisi rolünü üstlenmiştir. Saddam Hüseyin yönetimi bu konularda işbirliği yapmadığında veya kuvvetlerini ülkenin güneyi ve

kuzeyindeki yasaklı bölgelere sokmaya yöneldiğinde ABD cezalandırma ve benzer davranışlardan “caydırma” amacıyla, Basra Körfezi’nde bulunan donanmasından attığı füzeler ile Irak’ı vurmuştur. Örneğin, 1998 yılı Ekim ayında Saddam Hüseyin BM adına ülkede kitle imha silahı denetimi yapan BM gözlemcilerini sınırışı edince , Clinton yönetimi , İngiltere ile birlikte , yaklaşık dört gün süren bir hava harekatı ile Bağdat yönetimini cezalandırmıştır. Fakat, 1990`ların ortalarından itibaren başta Fransa olmak üzere Rusya ve Çin Halk Cumhuriyeti, Irak`a uygulanan ambargoların amacına ulaşmadığını öne sürerek ABD`nin bölge politikasına itiraz etmeye ve Irak ile petrol anlaşmaları imzalamaya yöneldiler. (Sönmezoğlu ve Erler Bayır, 2014)

Bir önceki dönemde Kürt sorunu esas itibarıyla bir “ insani sorun” çerçevesinde değerlendiren ABD, Bill Clinton döneminde konunun siyasi boyutlarıyla da belirgin bir biçimde ilgilenmeye başlamıştır. Bu açıdan Kuzey Irak`a ilişkin en önemli örnek, Clinton yönetiminin 1994-1998 yılları arasında Kuzey Irak`taki Kürt gruplarından Mesut Barzani`nin liderliğindeki KDP (Kürdistan Demokrat Partisi) ile Celal Talabani`nin liderliğindeki KYB (Kürdüstan Yurtseverler Birliği) arasında süregiden çatışmaların çeşitli arabuluculuk girişimleri ile sonlandırılmaya çalışılmasıdır. Öte yandan, ABD yönetimi Kürt sorununun Türkiye`ye ilişkin kısmında da, Türkiye Hükümeti`ni memnun edecek bir operasyon ile PKK (Kürdistan İşçi Partisi) lideri Abdullah Öcalan`ın yakalanmasını sağlamıştır.

Son yarım yüzyılda teknik olarak savaş halindeki iki Ortadoğu komşusu olan İsrail ve Suriye'den gelen müzakereciler, 2000 yılının Ocak ayında Batı Virginia'daki bir konferans merkezinde toplanarak, kendi ülkeleri

arasında bir barış ortamı oluşturmaya çalıştılar. Cumhurbaşkanı Clinton, iki ülke liderlerini Golan Tepeleri'ni Suriye kontrolüne geri döndürecek bir anlaşmayla farklarını belirleyen yedi sayfalık bir "çalışma kağıdı" sunarak İsrail ve Suriye arasındaki barış görüşmelerine müdahale etti. Fakat, Clinton`ın Suriye lideri Hafız Esad'ı İsrail'le olan fikir ayrılığını hafifletmeye ikna etmek çabaları üç saat süren görüşmelerde başarısızlığa uğradı ve Beyaz Saray, İsrail ile Suriye arasındaki müzakerelerin ne zaman gerçekleşeceğini tahmin etmenin "imkansız" olduğunu söyledi. Görüşmelerden sonra Beyaz Saray sözcüsü Joe Lockhart, Suriye-İsrail müzakereleri hakkında şunları söyledi: " Artık onların yeniden başlayabilmeleri için verimli olacağına inanmıyoruz " dedi. (Perlez, 2000; CNN, www.edition.cnn.com, 2018; Borger, 2000) Daha sonra, 2000 yılının Mart ayında Cenevre`de geçen konuşmalar sırasında Golan Tepeleri meselesinde taraflar arasında bir razılaşma olmadı.(Perlez, 2000)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

11 EYLÜL GELİŞMELERİ SONRASI ABD'İN SURIYE POLİTİKASI

3.1 GEORGE W. BUSH DÖNEMİNDE ABD DIŞ POLİTİKASININ ANAHA TLARI

Cumhuriyetçi George W. Bush 2001-2009 yılları arasında görev yapmıştır. Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Dışışleri Bakanları ilk dönem Colin Powell, ikinci dönem ise Condoleezza Rice, Savunma Bakanları ise ilk dönem Donald Rumsfeld , ikinci dönem Robert Gates olmuştur.

George W. Bush döneminin ABD dış politika felsefesi bir önceki dönemden oldukça farklılıklar göstermiştir. Başkan Bush'un iç politikada olduğu gibi dış politika da etrafına topladığı kadro ağırlıklı olarak “yeni-muhafazakarlar” denilen grup üyelerinden oluşmuştur. Bu kadro içerisinde belki de en bağımsız, dar merkezi grup dışında kalan, George H. W. Bush döneminin Genelkurmay Başkanı ve George W. Bush'un birinci dönem Dışışleri Bakanı Colin Powel`dı. Aslında, daha George W. Bush'un öncesi dönemde bu grubun önde gelen üyeleri ortaya koydukları görüşlerle gelecek dönemin dış politikasının haberciliğini yapmaktaydılar.

Dönemin dış politika felsefesi çerçevesinde ABD'nin dünya politikasında oynaması gereken rol, “yönlendirici liderlik” ten öte, özellikle de ideolojik/askeri bir hegemonya çerçevesinde ortaya konulacak başat güç konumuyla tanımlanmaya başlanmıştır. Bunun için güçlü bir silahlanma ile rakipler üzerindeki baskı artırılmalı,

Amerikan kamuoyu bu hegemonya siyasetini destekleyecek bir biçimde yönlendirilmeli ve dünyada demokrasi, serbest ticaret ve bireysel özgürlükler ülke dış politikasının açık bir biçimde destekleyeceği değerler olarak savunmalıydı.

Bu anlayışa göre, bir bakıma dönemin ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in iki kutuplu sistem yıllarına ilişkin olarak ortaya koyduğu ikili mantığa benzer bir biçimde, uluslararası alanda bir "iyiler" ve "kötüler" mücadelesi sözkonusu olduğundan bunlar arasında bir tercih yapılması moral bir zorunluktur. Uluslararası arenada ABD'nin özellikle askeri ve ideolojik üstünlüğü korunmalı ve bu uğurda güç kullanmaktan sakınılmamalıydı. Bu çerçevede uluslararası hukuk ya da uluslararası örgütlenmeler güvenilebilir öğeler olamazlardı.

Bu genel anlayışın Orta Doğu bölgesine yansımaları olarak da "kitle imha silahlarına sahip ve El-Kaide'yi destekleyen" Saddam Hüseyin iktidardan indirilerek cezalandırılmalı, petrolü ile Amerikan çıkarları açısından hayati önemde olan bölgeye demokrasi getirilmeli ve bölge politikası açısından Suudi Arabistan ve İsrail'in önemini altı çizilmeliydi. Özellikle 2001 yılı 11 Eylül tarihinde gerçekleşen saldırı sonrasında bu durum daha da belirginleşmiştir. Zira Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a karşı gerçekleştirilen bu saldırılar ABD'nin uluslararası alandaki hegemonya iddiasının ekonomik ve askeri düzeydeki sembollerine yönelikti.

George W. Bush, 2002 yılı Ocak ayında, Kongre'nin birleşik oturumunda ortaya koyduğu görüşler çerçevesinde, 17 Eylül 2002 tarihinde Beyaz Saray ABD'nin yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi'ni açıklamıştır. Bu açıdan izlenecek stratejide, "teröristlere ve onlara

doğrudan ya da dolaylı destek veren ülke ya da gruplara” veya “Pax-Americana`yı kabul etmeyen ve kitla imha silahlarına sahip olmaya yönelmiş ülkelere” karşı, gerektiğinde, bir davey ya da bir BM kararına, bir başka deyişle herhangi bir meşruiyet kaynağına ihtiyaç duyulmadan, doğrudan harekete geçilebilecekti. Aslında Başkan Bush bu görüşünün BM Antlaşması`nın 51. Maddesinde yer alan meşru savunma hakkına da uygun olduğu görüşündeydi. Hatta o kadar ki, Bush yönetimi “önleyici savaş” düşüncesinin kabulü çerçevesinde “önalıcı saldırı” veya “şüphelileni vurma” olarak ifade edilebilecek olan askeri stratejiyi ortaya koyarak bu mantığı en uç noktasına kadar götürmüştür. Bir başka deyişle, bu mantığa göre, ABD olarak kendinize zarar verebileceğinden şüphelendiğiniz her hedefi, onun bu konudaki yetenek ve niyetinden bağımsız olarak vurbilme hakkına sahip oluyordunuz. Bu stratejik düşüncenin arkasında da genellikle Başkan Yardımcısı Dick Cheney`nin adı ile birlikte anılan “yüzde bir” doktrini vardı. Bu görüşe göre, ABD`nin çıkarlarına yönelik olarak “yüzde bir” oranında gerçekleşme ihtimali olan bir tehdit bile olsa bu ortadan kaldırılmalıydı.(Sönmezoğlu ve Erler Bayır, 2014)

3.2 GEORGE W. BUSH DÖNEMİNDE ABD`NİN ORTA DOĞU

EKSENİNDE SURİYE POLİTİKASI

Bush yönetimi açısından Orta Doğu bölgesi büyük önem taşımıştır. Bu önemin başlıca üç boyut vardır: petrol, terör ve İsrail. Bush yönetiminin, başta George Bush`un yardımcısı Dick Cheney olmak üzere, ülkenin petrol lobisi ile oldukça yakın ilişkiler içerisinde bulunduğu bilinen bir olguydu. Bu açıdan, Bush döneminde ABD`nin Orta Doğu politikasının tamamen petrol çıkarları açısından

belirlendiği doğru olmamakla beraber, bu dönemde ülkenin, özellikle de petrol lobisinin çıkarlarının bölge politikalarını önemli ölçüde etkilediği de inkar edilemez bir gerçektir. Gerçekten de, dünya petrol rezervinin yarısından fazlası bu coğrafiyada olduğu bilinmektedir. Bu rezervin yaklaşık yüzde 25`i Suudi Arabistan , yüzde 10`u Irak, yüzde 9`u Birleşik Arap Emirlikleri, yüzde 9`u Kuveyt ve yüzde 9`u İran topraklarındadır.

Öte yandan, 11 Eylül 2001 yılı ABD için önemli bir tarih olmuştur. Bu tarihten itibaren ABD kamuoyu, Orta Doğu merkezli ve Usame Bin Ladin liderliğindeki El-Kaide terör örgütü aracılığıyla köktendinci İslamcılar tarafından uygulanan uluslararası nitelikli bir terörist saldırı ile karşı karşıya olduğunu düşünmeye başlamıştır. İşte bu ortamda Bush yönetimi de, zaten başka açılardan da kendisine göre biçimlendirmek istediği Orta Doğu bölgesine yönelik olarak, El-Kaide terörünü doğrudan ya da dolaylı yoldan desteklediğini saptadığı veya bu yönde şüpheler taşıdığı bazı bölge yönetimlerini cezalandırmak üzere harekete geçmiştir. Bu açıdan hedefte yer alan ilk üç ülke yönetimi olarak Afganistan, Irak ve İran sayılabilir.(www.millercenter.org, 2018)

Bush hükümetinin Suriye`ye yönelik politikasını inceleyen zaman siyaset bilimcisi Jülide Karakoç, bunu “dolaylı bir oryantalizm” olgusu olarak nitelendiriyor ve ABD`nin Ortadoğu`da, Türkiye, Suudi Arabistan ve İsrail gibi bazı aktörlere karşı olumlu tutumlarını sürdürdüğü zaman, Arap bölgesinin geri kalanına bir iktidar empoze etmek anlamına geliyor. Buna göre, İsrail bir batı değerleri modeli olarak ele alınırken, Suriye geride kalmış ve radikal bir güç olarak görülüyordu. Bu tutumu destekleyen en önemli belge,

Suriye Mesuliyet Yasası ve Lübnan Egemenlik Gücü Restorasyonu Yasası (SALSRA) idi. Bu da, Suriye'nin terör örgütlerini desteklemek ve kitle imha silahlardan vazgeçmesi için bir takım yaptırımlar uygulandığı bir belgeydi. Bush döneminde Suriye'ye yönelik atılan en radikal politik adım, 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin terörle mücadele için Suriye ve Irak dahil, Orta Doğu'nun bazı devletlerini kategorize eden "terörle mücadele" başlatmasıyla geldi. Bush'un Suriye'ye karşı politikası, onu komşularından ayırmaktı. İdaresi altındayken, Amerika 2003 yılında Irak'ı işgal etti. Bu, mezhepçi kan dökülmesine yakalanmış bir ülkenin ardında kalmış ve bölgedeki en büyük tahribat olaylarından bazılarının yaratıcıları olmaya devam edecek radikal İslami örgütlerin büyümesi için olgunlaştı.(Roychowdhury, 2017)

2000'li yıllarda Beşer Esad Washington'ın Suriye'ye karşı baskıcı siyasetine rağmen, yakınlaşma siyasetini sürdürmüştür ve bilateral ilişkilerin iyileştirilmesi sürecine olumlu tutumda devam ettirmiştir. Fakat, iki ülke arasındaki ilişkiler İsrail'de Ariel Şaron'un iktidara gelmesiyle gerginleşme sürecine girmeye başlamıştır. İkinci İntifada süresince Suriye'nin Filistinli gruplara sağladığı destekten dolayı Suriye-İsrail arasında yükselen gerginlik Washington-Şam arasındaki ilişkilere de olumlu olarak yansımamıştır. 11 Eylül sonrası terörle savaş sürecinde Suriye'nin uluslararası terörist gruplarını desteklemesine devam etmesi, Amerikan Parlamentosunda Suriye karşıtı politikayı savunan ve Yahudi lobisinin taraftarlarının ellerini güçlendirmiştir. El-Kaide terör örgütüne karşı Washington'a sağladığı istihbarat desteğine rağmen, Bush yönetimi Şam'a baskı politikası uygulamıştır. Suriye bu süreçte yaramaz devletler (rogue states) siyahısına girerek nitelendirilmiştir ve fiilen Şer Ekseni

ülkelerine dahil edilmiştir. 2005 yılında Lübnan Başbakanı Rafik Hariri'nin öldürülmesinde de Suriye iktidarı suçlandırılmış ve bundan sonra ABD-Suriye arasındaki diplomatik ilişkiler bu süreçte tamamen kesilmiştir.(Kaya, 2010)

Sonuç olarak, Bush döneminin dış politikasının en önemli uygulama alanı olan Orta Doğu'da tek başarı, Irak'taki Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesi olmuştur. Bunun dışındaki hiçbir ABD inisiyatifin amacına ulaşamadığını söylemek mümkündür. Irak'ta istikrar sağlanamamış, ülke çok kanlı bir iç çatışma ortamına sürüklenmiş, fiili bir bölünme ortamı oluşmuştur. Bu harekatta birçok ABD askeri de hayatını kaybederken savaşın Washington'a mali yükü de oldukça büyük olmuştur. Öte yandan, Irak'taki gelişmeler İran'ın ve dolayısıyla Suriye'nin bölgede güç kaybetmek yerine etki alanlarını genişletmelerine neden olmuştur. Ayrıca bu savaş sonrasında Orta Doğu bölgesi ABD'nin petrol ihtiyacı için daha güvenli bir yer değil, aksine aşırı grupların daha fazla güç kazandığı bir bölge olmuştur. (Sönmezoğlu ve Erler Bayır, 2014)

3.3 BARACK H. OBAMA DÖNEMİNDE ABD DIŞ

POLİTİKASININ ANA HATLARI

4 Kasım 2008 seçimlerini kazanarak 2009 yılı başlarında göreve gelen Demokrat Parti'den Başkan Barack Obama Başkan Yardımcısı olarak Demokrat Senatör Joseph R. Biden'ı, Dışişleri Bakanı olarak eski Başkan Bill Clinton'ın eşi ve Demokrat Parti içerisindeki başkanlık yarışındaki rakibi Senatör Hillary Clinton'ı, Savunma Bakanı olarak önce Robert Gates'i ve ardından Leon Panetta'yı göreve getirmiştir. 6

Kasım 2012 tarihinde yapılan başkanlık seçimlerini de kazanarak ikinci defa Başkan seçilmiştir. Biden`ın yerini koruduğu bu yeni dönemde Dışişleri Bakanı Demokrat Senatör John F. Kerry, Savunma Bakanı ise Chuck Hagel olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri`nin ilk siyah derili Başkanı Barack Obama`nın ülkenin dış politikası açısından ortaya koyduğu anlayışın temelleri pragmatik gerçekçi ve liberal idealist paradigmalardan birlikte düşünülmesiyle daha iyi kavranabilir olmaktadır. Onun bu tercihi, bazı görevlere yapmış olduğu atamalarda da kendisini göstermektedir. Başkan Obama`nın ülkenin dış politikası açısından ortaya koyduğu bazı amaçlar şu şekilde sıralanabilir: uluslararası teröre karşı savaş sürdürme, fakat bunu tektaraflı askeri yöntemlerden çok en azından ona ilaveten çoktaraflı diplomasi ve ekonomik gelişme düşünce ve çabalarıyla gerçekleştirme, aşırılıkların önlenmesi için yoksullukla savaşarak, sağlık ve eğitim konusunda dünyadaki durumun olumluya dönüştürülmesi, makul bir süre içerisinde Irak`taki ABD askerlerinin geri çekilmesi, Afganistan`da terörist odaklara karşı başarılı olunması, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi ve gibi olgulardır.(Indyk, Lieberthal, O`Hanlon, 2012) Bu türden dış politika amaçlarına ulaşabilmek için Obama yönetiminin izlemeyi düşündüğü stratejinin temelinde sorunları müttefikleriyle birlikte ve mümkün olduğunca uluslararası örgütler ile işbirliğine önem vererek çözmek yatmaktadır. Sorun çözmede, askeri yöntemlerin yanında veya yerine diplomasi ve uluslararası hukuka eskiye oranla daha fazla şans tanınması da önemlidir. Çünkü artık bazı istihdama ilişkin, finansal sorunlarla uğraşmak zorunda kalan ve eski ekonomik başatlığının uzağında gözüken Amerika Birleşik Devletleri`nin yanında, Avrupa Birliği ve

Japonya`ya ilaveten Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan, Brezilya gibi yeni önemli güçlerin ortaya çıkması ile çokmerkezli bir dünya realitesi ağırlık kazanmıştır. Bütün bunlar birlikte düşünüldüğünde, Barack Obama yönetimindeki Amerika Birleşik Devletleri`nin ülkenin özellikle “akıllı gücü”nü geliştirme doğrultusunda bir anlayışa sahip olduğu görülmektedir. Obama yönetiminin, özellikle Avrupa Birliği ülkeleri, Kanada, Avustralya, Japonya ve G20 ülkelerinin çok önemli bir kısmı ile olan ilişkilerde, dış politikasını bu türden araçlarla sürdürme niyetinde olduğu anlaşılmaktaydı.

Bunula birlikte, Başkan Obama`nın dış politikasının genel çerçevesi açısından bazı güçlükler de sözkonusudur. Bunlardan belki de en önemlisi, güçlü bir uluslararası liderlik geleneğine bağlı olarak Amerika Birleşik Devletleri`nin egemenliğine öncelik verilmesi alışkanlığı ile günümüzün küresel yönetim yapı ve kültürü ile buna bağlı örgüt, süreç ve normlarına saygı ve uyum arasındaki uzlaştırılması güç çelişkinin varlığıdır. Bir başka deyişle, Obama`nın dış politikasında yukarıda atıfta bulunulan gerçekçilik ile liberal idealizm öğeleri arasında, zaman zaman dış politikanın bütününde ortaya çıkıyor gibi görünen uyumsuzluk izleri sözkonusudur. Bu konuda verilebilecek en güzel örnekler ise Başkan Obama yönetimi dış politikası ve “Arap Baharı” ile ilgili gelişmelerdir. (Sönmezoğlu ve Erler Bayır, 2014)

3.4 BARACK OBAMA DÖNEMİNDE ABD'İN SURIYE

POLİTİKASI

2009 yılında Obama'nın ABD Devlet Başkanı seçilmesiyle birlikte, ABD genel anlamda Orta Doğu ülkeleriyle ilişkilerini düzeltmeye karar verdi. Obama yönetiminin Orta Doğu meselelerinde barış ve istikrarın oluşması için, ağırlıklı olarak bu ülkelerle ilişkilerde diplomatik yöntemler ve diyalogun kurulması ön plana çıktı. Bu bağlamda Suriye'le üst düzeyde tarih boyunca çelişkili olan ilişkilere yeniden başlatılmış oldu. 2005 yılında Lübnan krizi sürecinde ABD'nin Suriye'den büyükelçisini geri aldıktan sonra iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin sekteye uğramasının ardından, Obama dönemi ABD'nin Suriye politikası üç döneme ayrılmaktadır. Birinci dönem, 2009 yılında Beşar Esad'la ABD'li yetkililerin görüşmesi sırasında Esad ABD'le diplomatik ilişkilerin yenilenmesinde istekliydi. Bunu yanısıra, Başkan Obama'da Suriye'le ılımlı ilişkilerin kurulmasında sadece Orta Doğu'da ABD'ye karşı olan gerginliğin azaltılması değil, hem de Suriye'le El-Kaide ve diğer aşırılıkçı terörist gruplaşmaları hakkında önemli istihbarat bilgilerinin paylaşımını sağlamak için kurmaktaydı. Obama yönetimi Robert Stephen Ford'u Şam'a büyükelçi olarak atadı. Stephen Ford'un büyükelçi olarak atanması onun Arap dünyasını ve bu bölgenin açmazlarıyla, denge noktalarını iyi bilmesidir. Obama başkanlık seçimleri kampanyası döneminde sürekli olarak "Bu yeni dönemde Başkan Obama'nın dış politikasında diyalog, arabuluculuk ve diplomasi gibi unsurların ağırlıklı olacağı" düşüncesi Suriye için yeni bir umut kaynağı oldu. Obama'nın Orta Doğu'da barışın, huzurlu ortamın ve istikrarın sağlanması sürecine verdiği önem ve bu doğrultuda İsrail le Suriye arasında barış görüşmelerinin öncelikli olarak en kısa zamanda

başlaması gerektiği kanısı, ilişkilerde bir yumuşamaya sebep olmuştur. Obama yönetiminin bu barış görüşmelerinde bu defa taraflar arasında müzakereler ortasında kesinti olmadan geçmesi, Suriye dış politikasında önemli bağlamda köklü bir değişikliğe gidilmesi gerektiği bakış açısı zamanla ağırlık kazanmıştır. 2010 yılının sonu ve 2011 yılının başında Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde yerleşen devletlerde yaşanan rejim değişiklikleri, halkın iktidarı ele geçirme süreci ve ayaklanmaların Suriye`ye de uzanacağı düşüncesi önceden tahmin edilebilir bir olay değildi. Fakat, bütün söylenenlere bakmayarak, 2011 yılının Şubat ayında halk protestoları kıvılcımı Suriye`ye de sıçradı ve ABD`nin Der`a kentinde mevcut rejime karşı isyanlar, doğrudan rejimin yıkılması talebine dönüştü. Bu kaos ve iç huzursuzlukların başladığı süreçte, Başkan Obama bu bağlamda 2011, 18 Ağustos tarihinde bulunduğu beyanda, Esad`ın iktidardan gitmesini sert bir şekilde önermiştir. Suriye`nin ABD ye yönelik dış politikasında otoriter rejimin beraberinde getirdiği unsurlardan biri olarak sayabileceğimiz öndere bağlılık daha öne çıkmaktadır. Beşar Esad`ın iç ve dış politika görüşü, ABD ile olan ilişkilerde de temel belirleyicidir. ABD, Suriye`de o dönemde devam eden rejime karşı muhalif güçlerle, iktidar arasındaki çatışmalarla ilgili uluslararası müdahalenin yalnız BM`nin Güvenlik Konseyi nin onayı olduktan sonra mümkün olacağını düşünmektedir.(obamawhitehouse.archives.gov, 2018) Bunula beraber 2011 yılında ABD, Suriye de önemli devlet pozisyonlarında bulunan Suriye Dışişleri Bakanı Mullim`i ve Esad`ın basın danışmanlığını yapan Buteyna Şaban`ı ekonomik yaptırımlar listesine almıştır. Gerekçe olarak, onları Suriye iktidarının propagandasını yapmakla suçlamış ve muhalefet hareketinin doğası hakkında gerçekleri yansıtmayan açıklamalar yaptıklarını iddia etmiştir. . Suriye`de iktidara yönelik protestolarda çok sayıda muhalifin

öldürülmüş olması, pek çok muhalifin ülkeden sürgün edilmesi ya da kaçmış olması ve ülkede sürekli devam eden tutuklanmalar, ABD'nin sert bir tepkisini çekmeye devam etmekteydi. Bu doğrultuda ABD 2012 yılı 6 Şubat tarihinde Şam'daki elçiliğini kapatıp, büyükelçisini geri çekmişti. ABD'nin resmi açıklamalarda Suriye muhalif güçlerini destekleme politikasını izlemesi iki ülke arasında ikili ilişkilerin geleceği hakkında oldukça dikkat çekicidir. (www.mepc.org, 2018)

Suriye ABD arasında yaşanan bu gelişmelere rağmen, Arap Baharı isimlenen süreçte ABD aktif bir dış politik çizgi izlememekteydi. ABD dış politikasında gelişen bu konjoktür değişiminin başlıca nedeni, Başkan Obama'nın ve Demokrat Parti'den olan diğer aktörlerin görüşlerinden etkilenmiştir. George Bush dönemindeki Neo-conservatistlerin güç içeren müdahale eğimli dış politika görüşlerinin ABD'nin çıkarlarına uzun vadede zarar vereceğini fikrinde olan Başkan Obama, dış politikada müttefik ve Uluslararası Örgütlerle birlikte çalışarak, uluslararası hukukun ve ortak devletlerle bu anlamda işbirliği içinde hareketin önemini vurgulayıp, geçmiş dış politik kararlara oranla daha pasif kalmayı tercih etmiştir. Yakın geçmişteki ABD'nin sürdürdüğü savaşların sonuçlarından etkilenen Obama yönetimi ABD'yi yeni bir savaş sürecine sürüklemekte acele etmemekteydi. Obama son başkanlık seçimleri kampanyasında, dış politik kararlarda daha dikkatli davranacağını vurgulamıştır. Aynı zamanda Demokrat Parti üyesi ve döneminde Dışişleri Bakanlığı görevinde bulunan Hillary Clinton, Ekim 2011 de yazdığı bir makalede gelecekte Dünya politikasının Asya Pasifik bölgesi üzerinde olacağını ve ABD'nin bu bölgede etkinlik kurmasının gerektiğini savunmuştur.(Clinton, 2011) Obama ve Clinton'un bu görüşlerinden öne çıkararak, ABD'nin Suriye

politikası tavrını anlamak mümkündür. 2011 yılının Mart ayında Suriye`de başlayan gösterilere, başladığı günden itibaren politikasında en fazla değişkenlik gösteren ülke ABD olmuştur. Obama döneminde ABD`nin Suriye politikası süreci dönemlere ayrılmaktadır. İlk dönemde, ABD nin göreceli olarak pasif davranması, Obama yönetiminin müdahaleye sıcak bakmaması 2012 yılında ABD`de baş tutacak başkan seçimlerine dayandırılmış olması düşüncesi vardı. Fakat, başkan seçimleri ardından, ABD Arap Baharı`nın getirdiği Suriye krizinde politik tavrını değiştirmemiştir ve politikasında yöndeğişen ciddi bir manevreler yaşanmamıştır. ABD`nin Suriye politikasında, kendi çıkarlarından öte, İsrail`in ulusal güvenlik meselesiyle de doğrudan ilişkilidir. Suriye`de İsrail karşıtı bir yönetimin işbaşına gelme ihtimali, Beyaz Ev`in buradaki politikasında frene basmasında önemli bir etken olmuştur. İkinci dönem 2013 yılında Esad rejiminin kimyasal silah kullanımının tespit olunduğundan sonra başlamıştır(www.armscontrol.org, 2018).

ABD Başkanı Obama`nın kimyasal silah kullanımını “kırmızı çizgi” olarak nitelendirmesi ve 2013 yılında Beyaz Saray`da Suriye`nin kimyasal silah kullanmasının tespit olunmasından sonra, ABD yönetiminin Suriye`ye “sınırlı” askeri müdahalesi gündeme geldi. Fakat, Rusya`nın süreçte arabuluculuğundan sonra ABD bu fikrinden döndü. Suriye ve Irak`taki yaranan kaos ortamını kullanarak Orta Doğu sahnesinde etkin hale gelen DAESH terör örgütü, ABD`nin Suriye politikasındaki üçüncü döneminin başlangıç noktası oldu. ABD yönetimi açısından DAESH tehlikesi,Suriye İktidarı rejiminin oluşturduğu riskten daha önemli bir tehdit oluşturmaktaydı. Bu yüzden ABD yetkilileri, Suriye politikası doğrultusunda yeni bir yön almak zorunda kaldı.

Obama yönetimi, 2014 yılının Ağustos ayında Irak'ta, hemin yılın Eylül ayında ise Suriye'de ABD askeri birliklerine DAESH hedeflerini vurma yetkisini onaylamıştır. Terörist ve aşırılıkçı grupları sadece ABD askerleri değil hem de Suriye'li mühalif güçlerin de savaşıması için, ABD Temsilciler Meclisi Suriye Mühalif güçlere destek için askeri ekipman ve eğitim verilmesini öneren bir düzenlemeyi de onaylamıştır. DAESH hedeflerini havadan vuran koalisyon güçleri, karadan da etkili güç olarak Suriye'li mühalif güçlerin yanında PYD'ye de destekte bulunmuştur. Rusya gibi ağırlıklı gücün Suriye krizine katılması, Suriye'nin müttefiki olan İran'ın da elini güçlendirmiş, ABD'nin ise bölgedeki müttefiklerini zorlu bir sürece itmiştir. Obama yönetiminin son yılında Suriye'de 2016 yılında Kurban Bayramı sırasında ateşkesin sağlanması doğrultusunda ABD'nin Rusya ile imzaladığı anlaşma uzun süre yaşamamış ve bölgedeki gerginlik bitmemiştir.(Çalışkan, 2016)

3.5 DONALD J. TRUMP DÖNEMİNDE ABD DIŞ

POLİTİKASININ ANA HATLARI 2017-2018

Donald Trump'ın 2016 başkanlık kampanyası, 16 Haziran 2015'te New York'taki Trump Tower'da resmen başlatıldı. Trump 2016 seçimlerinde Cumhuriyetçi partiden aday olarak katıldı ve 8 Kasım 2016'da ABD başkanı seçildi. Başkan yardımcısı Mike Pence, Dışişleri Bakanı Rex Tillerson daha sonra Mike Pompeo, Savunma Bakanı James Mattis oldu.(www.whitehouse.gov, 2018)

Amerikan dış politikasının stratejik pervasızlığını yeniden yapılandırılması yerine Donald J. Trump'ın dış politika beyanları, Amerika'nın denizaşırı çıkarlarına dair tutarlı bir bakış açısı

içermektedir. Trump'ın ifadelerinin toplamına dayanarak, sunduğu bakış açısı, artık son 8 yılda uygulanan liberalizm ideolojisinden uzaklaşarak, yerine realist bakış açısını getirmekle, stratejik olarak daha sağlam ve nihayetinde küresel meseleler için daha istikrarlı olan bir görüştür. Donald J. Trump'ın Amerikan dış politikasının temeli, iç politikanın daha önemli olmasını yansıtıyor: "Önce Amerika". Bu politika, Amerika'nın ekonomik, güvenlik ve politik ihtiyaçlarını arkadaş ve düşmanların ihtiyaçlarından daha önemli olarak vurgular. Ama tam olarak "Önce Amerika" söylentisi ne anlama geliyor? Aşağıda, Amerika'nın, Trump'ın "Amerika'nın ilk" görüşüne dayanan temel stratejik anahtarlarının bir özeti yer almaktadır: Kuzey Amerika'nın güvenliğini garanti altına almak; Batı Yarımküre'ye dışarıdan bir gücün girmesini önlemek; Denizlerin kontrolünün sağlanması ve seyir özgürlüğü; Tek bir gücün Avrasya'yı kontrol etmemesini sağlamak.(Sandoval, 2016)

3.6 DONALD TRUMP DÖNEMİNDE ABD'İN SURIYE

POLİTİKASI

Obama yönetimi 2013 yılında Suriye'ye saldırdığında, Donald Trump bu harekete karşı sert bir tepkiyle tweeter sayfasında "Dediğim şey Suriye'den uzak durmak. Başkan Obama'nın Suriye'ye saldırmak istemesinin tek nedeni, onun çok aptal "Kırmızı Çizgi" ifadesinden sonra, yüzünü kurtarmaktır. Suriye'ye saldırmayın, ABD'yi düzeltin" dedi. Amerikan başkanının rolünü devraldığında, Esad rejimine insani nedenlerle müdahale etmemesi için kesin olarak karara bağlandı. Trump'un konumu Rusya'nın Esad rejimini desteklemesi gerçeğinden de etkilendi.

Eğer Trump Suriye'ye müdahale ederse, Amerika'yı terörist faaliyetlerden korumak için DAESH'e karşı olacağını ileri sürdü. Ancak, Suriye'de kimyasal silah imhası meydana geldiğinde, Obama yönetimini Esad'a verdikleri cevapta zayıf ve karakersiz olduklarını söyledi. Trump, Başkan Obama'nın 2012 yılında kimyasal silah kullanımına karşı "kırmızı çizgi" ultimatunda bulunduğunu ve sonrada hiç bir şey yapmadığını söyledi.(Rafferty ve Klein, 2017)

Savaşın başından beri ABD politikası Esad'ın iktidardan uzaklaştırılmasını içermektedir. Bu talep, ABD'li müttefikler ve uluslararası toplumda Esad'ı bir savaş suçlusunu ve sorunun müzakere yoluyla çözümlenmesinde bir engel olarak gören diğer aktörler tarafından da paylaşılıyordu. Bununla birlikte, İran ve Rusya'nın Suriye müttefiğine olan bağlılığı ve müzakere sürecindeki karmaşık girişimleri de meseleni derinleştirdi .

Öngörülmeven bazı değişikliklerin dışında, Esad'ın güçlerinin yakın vadede Suriye'nin en büyük kentsel alanlarının onun kontrolü altında kalması ihtimali görünüyor. Bununla birlikte Suriye hükümeti, Suriye'nin tamamını koruma ve tutma kapasitesinde değildir. Son gelişmeleri gözönünde bulundurarak Esad, yenilgiye uğratılamayacak, ama aynı zamanda tam olarak da kazanamayacaktır. Güçlü olan, sıkı otokratik rejimli, 2011 öncesi var olan Suriye devleti geçmişte kaldı. Geçtiğimiz yıl boyunca, Trump yönetiminin Esad'a karşı konumu oldukça tutarlıydı, ancak stratejik ve uygulama eyleminde yoksundu. Başkan Trump ve dış politika ekibi Esad'ın çıkışını istedi. Fakat Obama gibi, Trump'ın çağrısı Esad hükümetine karşı kararlı bir eylemle eşleşmedi. 4 Nisan 2017'de, Esad hükümetinin kimyasal silah kullanmasından sonra ABD tarafından Suriye hava üssüne yapılan

saldırı, belirli bir eyleme karşı belirli bir tepki vermiş gibi görünüyordu. (Packer, 2018)

Suriye`de iç savaşın başlangıcından beri Obama ve şimdi de Trump ABD`nin bölgede çıkarlarını dengeleyecek bir tutarlı strateji uygulamakta zorluklar karşısında kaldılar. Üstelik, Suriye politikasına ilişkin tartışmalar, bölgedeki diğer ABD müdahaleleriyle, özellikle de 2003`te Irak müdahalesi gözönünde bulundurularak daha iyi ya da kötü bir şekilde formalışdı. ABD politika yapıcıları bir dizi zor seçimlerle karşı karşıya kaldılar ve bu seçimlerin sonucu sadece Suriye`yi değil, önümüzdeki yıllarda tüm Orta Doğu`nun jeopolitiğini belirleyecek. Obama yönetiminin son iki yılı, ABD politikasının iç savaştan(yerel aktörlerin Esad rejimine karşı mücadele etmesi ve silahlandırılması) IŞİD`i yıkma ve terrörizmle mücadele stratejisine kaydığını gördük. İlk yılında, Trump yönetimi için bu hedef daha önemli konuma yükseldi ve bu yönde uğurlar kazanıldı. IŞİD, topraklarının çoğunu kaybetti ve şu anda Deyrizor ve Hama`nın daralıyor olmasıyla, rejim Suriye Demokratik Güçleri tarafından kuşatıldı.

Trump`ın gelecek yıllarda Suriye politikası nasıl bir tutumda formalaşacağı bugün tam belli değildir. Suriye`de DAES`in kökenleri tam temizlendikten sonra bile, bölgede Rusya, İran ve Türkiye gibi önemli oyuncuların sürece katılmasından sonra, ABD yönetiminin bu etkenler gözönünde bulundurularak alacak kararları zaman gösterecektir. (Barron, 2018)

Neredeyse bir yıldan fazla bir başkanlık süresinde, Trump İdaresi, Suriye ve Irak'ta DAES'i karşı askeri hareket çabalarını hızlandırdı ve sahte hilafetin kontrolü altındaki araziye daha önce kontrolü altında

olan topraklarının yüzde 10`undan daha azına indirdi. Bu arada, Rusya ve İran Cumhurbaşkanı Beşar Esad yönetimindeki Suriye rejimini desteklemeye devam ediyor ve Türkiye, Türk destekli savaşçılar Suriye'nin kuzeybatısındaki kazanımları sağlamlaştırıyor. Başkan Donald Trump, ABD askerlerini geri çekmeyi daha sonra değil de en kısa sürede geri çekme arzusunu tekrarlamaktadır. ABD`nin Irak ve Suriye için gerçekçi ve ulaşılabilir hedeflere nail olması için tutarlı bir strateji geliştirmesi gerekiyor. Bunlar şunları içermelidir: DAEŞ, El Kaide veya benzer grupların yenilgisini sağlamlaştırmak, yeniden kurulmasını engellemek; İran etkisinin azaltılması; Suriye`de iç savaşın istikrarı bozucu yayılma etkilerini içeren; kimyasal silah kullanımının engellenmesi; ve Kürdistan Bölgesel Yönetimi`nin özerkliğini desteklerken Irak`ın toprak bütünlüğünü korumak. (Phillips ve Coffey, 2018)

SONUÇ

ABD Başkanları Truman döneminden Clinton dönemine kadar Suriye'nin İsrail'e karşı düşmanlığını hafifletmeye ve İsrail-Filistin çatışmasına bir çözüm getirebilmek için, Suriye'le dostlu ilişkiler kurmaya çalıştılar. Suriyeliler sık sık çatışmanın çözülmesine ilgi duyduklarını ifade ettiler ve uzun süre müzakerelere katıldılar, fakat İsrail'le olan Golan Tepeleri meselesi, taraflar arasında bir anlaşmaya yaklaşıldığına bile, çözüm noktası bulunamadı.

Suriye'nin ABD için bir partner olarak değeri 1980'lerde ABD'nin sünni Arap terörist gruplarına dolayı çektiği endişelerden arttı. Suriye'de Alevi tarikatı seküler arapların egemen olduğu dönemde bu tarikatın nüfusu genel sünni nüfusun az bir hissesini kapsıyordu bu yüzden Suriye hükümeti, Amerika'nın Sünni korkularının paylaştı ve sonuç olarak 1980'lerde ve 1990'larda El-Kaide ve diğer Sünni isyancılara karşı ABD ile işbirliği yaptı. Bu ortaklık, İsrail ve ABD'ye karşı tehdit oluşturan eylemlerin çoğunu önledi.

2001'de 11 Eylül gelişmelerinden sonra ABD ve Suriye hükümetleri arasında kısa bir süre için de olsa yoğunlaştı. Fakat, 2003'de ABD'nin Irak'a müdahalesi ortaklık sona geldi. Afganistan ve Irak hükümetlerinin yıkılması, Şam hükümetinin endişesine yol açtıktan sonra, Suriye sünni teröristleri kendi toprakları üzerinden Irak'a davet etdi. Bunun sonucunda Bush yönetimi Suriye'ni izole politikasını izledi ve Suriye'ye ekonomik yaptırım uygulandı.

Arap Baharı sürecinde ülkelerin demokratik eğilimleri Obama yönetiminin Arap dünyasında gelişen demokratikleşme sürecindeki konumunu değiştirdi. Tunus, Mısır ve Libya'da isyancıları demokratikleşme sürecinde destekleyen ABD, Libya'daki

karışıklıktan sonra 2011 yılında Suriye`li isyancıları desteklemekten çekindi.

2012 yılında Suriye`de sünni extremistlerin artan varlığı ABD`nin politikasının bir kere daha kaymasına neden oldu. Eğer terörist gruplaşmaları Suriye`de kontrolü ele geçirseydiler kimyasal silahlardan ABD ve İsrail hedeflerinin vura bilirdiler. Ama diğer taraftan eğer isyancılar ülke başına gelseydiler Orta Doğu`da barış sürecine giden yol daha da kolaylaşacaktı ve İran`ın HAMAS ve HİZBULLAH terörist örgütlerine verdiği destek sınırlandırılmış olurdu.

Suriye`de DAEŞ`in etki alanının önemli alanda azalmasıyla birlikte Trump yönetimi Suriye`den ABD askeri güçlerini çekmek istediğini belirtti. Fakat, Esad hükümetinin kimyasal silah kullanımından sonra bu fikrinden vazgeçti.

KAYNAKÇA

SÖNMEZOĞLU, Faruk ve ERLER BAYIR, Özgün, (2014), Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış, İstanbul, Der Kitabevi, s. 147.

The U.S. and the Middle East Since 1945 to 2008, (2017)

<https://www.thoughtco.com/us-and-middle-east-since-1945-2353681>

(Erişim:28.05.2018)

United States Policy Towards The Middle East,

[https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-](https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/united-states-policy-towards-middle-east)

[transcripts-and-maps/united-states-policy-towards-middle-east](https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/united-states-policy-towards-middle-east) (Erişim:

28.05.2018)

RABIL, G. Robert(2006), SYRIA, THE UNITED STATES, AND THE WAR ON TERROR IN THE MIDDLE EAST, s.151-152

http://library.aceondo.net/ebooks/HISTORY/Syria__the_United_States__and_the_War_on_Terror_in_the_Middle_East__Greenwood_Guides_to_American_R_.pdf,http://library.aceondo.net/ebooks/HISTORY/Syria__the_United_States__and_the_War_on_Terror_in_the_Middle_East__Greenwood_Guides_to_American_R_.pdf

(Erişim:28.05.2018)U.S.

Relations With Syria, <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3580.htm>, 2014

(Erişim:28.05.2018)

Relations with United States, <http://countrystudies.us/syria/67.htm>

(Erişim:28.05.2018)

ÇALIŞKAN, Burak,(2016) Küresel Bilek Güreşi: Uluslararası Güçlerin Suriye Politikası, http://insamer.com/tr/kuresel-bilek-guresi-uluslararasi-guclerin-suriye-politikasi_431.html (Erişim:28.05.2018)

PERLEZ, Jane,(2000) In Geneva, Clinton Bet That Assad Would Bend, and Lost, <https://www.nytimes.com/2000/03/28/world/in-geneva-clinton-bet-that-assad-would-bend-and-lost.html>

(Erişim:28.05.2018)

Bush Administration - Overthrowing Syria?

<https://www.globalsecurity.org/military/ops/syria-intro-bush.htm>

(Erişim:28.05.2018)

MOYAR, Mark,(2013) U.S. Interests in Syria, Past and Present, s. 6-9

https://www.hoover.org/sites/default/files/issues/resources/strategika_issue_1.pdf (Erişim:28.05.2018)

BORGER, Julian,(2000) Clinton gets Middle East talks under way
Israel and Syria reach milestone in talks,

<https://www.theguardian.com/world/2000/jan/06/israel>

(Erişim:28.05.2018)

<http://edition.cnn.com/2000/WORLD/meast/01/03/israel.syria.talks.01/> ,

(Erişim:28.05.2018)

ROYCHOWDHURY, Adrija,(2017) From George Bush to Donald Trump: How US policy towards Syria has evolved,

<http://indianexpress.com/article/research/america-airstrike-syria-from-george-bush-to-donald-trump-how-us-policy-towards-syria-has-evolved-4603738/> (Erişim:28.05.2018)

KURT, Selim,(2014) SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD’NİN
ORTADOĞU POLİTİKASI, s.172-173,

http://www.johschool.com/Makaleler/1888164411_SEL%C4%B0M%20KURT.pdf (Erişim:28.05.2018)

Dünya Bülteni,

2017,<http://www.dunyabulteni.net/?ArticleID=300591&aType=haber>,

(Erişim:28.05.2018)

KAYA, Erdem,(2010) ABD-Suriye İlişkileri: Beklentiler & Muhtemel Gelişmeler, <http://www.bilgesam.org/incele/16/-abd-suriye-iliskileri--beklentiler---muhtemel-gelismeler/#.WwxNoO6FPIU>

(Erişim:28.05.2018)

The U.S.-Syria Relationship: A Few Questions, <http://www.mepc.org/us-syria-relationship-few-questions> (Erişim, 28.05.2018)

United States Policy Towards the Middle East. <https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/united-states-policy-towards-middle-east> (Erişim:28.05.2018)

BARRON, Robert,(2018) Trump Policy in the Middle East: Syria, <https://www.bakerinstitute.org/media/files/files/2883be8c/bi-brief-030718-cme-syria.pdf>(Erişim:28.05.2018)

SANDOVAL, Jesse,(2016) Donald Trump's Vision for US Foreign Policy: What does 'America First' mean? , http://www.newenglishreview.org/custpage.cfm/frm/184535/sec_id/184535 (Erişim:28.05.2018)

AL SARHAN, Atallah,(2017) United States Foreign Policy and the Middle East, 2017, s. 457-459, http://file.scirp.org/pdf/OJPS_2017090816443838.pdf (Erişim:28.05.2018)

HAAS, N. Richard,(2002) Defining U.S. Foreign Policy in a Post-Post-Cold War World, <https://2001-2009.state.gov/s/p/rem/9632.htm> (Erişim:28.05.2018)

CHOMSKY Noam,(1991) After the Cold War: U. S. Foreign Policy in the Middle East, s. 17-19 <http://www3.nccu.edu.tw/~lorenzo/Chomsky%20Middle%20East.pdf> (Erişim:28.05.2018)

PHILLIPS James ve COFFEY Luke,(2018) Next Steps for U.S. Policy in Syria and Iraq, <https://www.heritage.org/middle-east/report/next-steps-us-policy-syria-and-iraq> (Erişim:28.05.2018)

KAYMAZ, İhsan Şerif, (2007), Wilson Prensipleri ve Liberal İmperyalizm, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-67-68-69/wilson-prensipleri-ve-liberal-emperyalizm> (Erişim: 05.06.2018)

Amerika Birleşik Devletleri'nin Siyasi Görünümü, <http://www.mfa.gov.tr/amerika-birlesik-devletleri-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim: 05.06.2018)

KALEM, Misafir, (2012), Amerike Birleşik Devletleri'nin Siyasi Sistemi, <http://akademikperspektif.com/2012/04/07/amerike-birlesik-devletlerinin-siyasi-sistemi/> (Erişim: 05.06.2018)

America:How The United States Governed? , http://www.usemb-ankara.org.tr/About_America_Government/federal.htm (Erişim: 05.06.2018)

SİYASAL SİSTEMLER: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ, (2013) , <http://politikaakademisi.org/2013/03/10/siyasal-sistemler-amerika-birlesik-devletleri/> (Erişim: 05.06.2018)

Geçmişten Günümüze ABD'nin Ortadoğu Politikası, www.tuicakademi.org/gecmisten-gunumuze-abdnin-ortadogu-politikasi/(Erişim: 05.06.2018)

UNITED STATES POLICY TOWARDS THE MIDDLE EAST (Western Colonialism), <http://what-when-how.com/western-colonialism/united-states-policy-towards-the-middle-east-western-colonialism/> (Erişim: 05.06.2018)

FOREIGN RELATIONS OF THE UNITED STATES, 1964–1968, VOLUME XIX, ARAB-ISRAELI CRISIS AND WAR, 1967, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v19/summary> (Erişim: 05.06.2018)

NORTON-TAYLOR, Richard (2012) , Plane bomb plotter Nezar Hindawi should be released, high court told,

<https://www.theguardian.com/law/2012/aug/14/plane-bomb-plotter-should-be-released> (Erişim: 05.06.2018)

İşgal edilmiş Golan Tepeleri: İsrail Suriye'nin doğal kaynaklarını nasıl sömürüyor? , <http://medyasafak.net/haber/1910/ısgal-edilmis-golan-tepeleri--israil-suriye-nin-dogal-kaynaklarini-nas> (Erişim: 05.06.2018)

HIGHLIGHTS OF MAIN EVENTS- 1982-1984, <http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/mfadocuments/yearbook6/pages/highlights%20of%20main%20events-%201982-1984.aspx> (Erişim: 05.06.2018)

KALEM, Misafir, (2014), Soğuk Savaş Sonrası ABD Ulusal Güvenlik Stratejileri, <http://akademikperspektif.com/2014/02/20/soguk-savas-sonrasi-abd-ulusal-guvenlik-stratejileri/> (Erişim: 05.06.2018)

Günümüzde Uluslararası Sistem: Yapı ve Belirleyiciler, <https://kureselcalismalar.com/gunumuzde-uluslararasi-sistem-yapi-ve-belirleyiciler/> (Erişim: 05.06.2018)

Çöl Fırtınası Harekatı, (2002) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/col-firtinasi-harekati-103925> (Erişim: 05.06.2018)

Timeline of Syrian Chemical Weapons Activity, 2012-2018, (2018), <https://www.armscontrol.org/factsheets/Timeline-of-Syrian-Chemical-Weapons-Activity> (Erişim: 05.06.2018)

CLINTON, Hillary, (2011) , America's Pacific Century, <http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> (Erişim: 05.06.2018)

FRENCH, Lauren, (2012) ,Timeline: U.S. policy shifts on Syria in Obama administration, <https://www.reuters.com/article/us-hawaii-volcano/property-losses-mount-on-hawaiis-big-island-as-lava-flow-spreads-idUSKCN1J104S> (Erişim: 05.06.2018)

The Cabinet, <https://www.whitehouse.gov/the-trump-administration/the-cabinet/> (Erişim: 05.06.2018)

PACKER, George,(2018), Trump's Erratic Threats to Bashar al-Assad, <https://www.newyorker.com/magazine/2018/04/23/trumps-erratic-threats-to-bashar-al-assad> (Erişim:05.06.2018)

RAFFERTY, Andrew ve KLEIN, Stacey,(2017) Trump Pins Blame for Syrian Attack on Obama Administration, <https://www.nbcnews.com/politics/politics-news/trump-white-house-pins-blame-syrian-attack-obama-n742581> (Erişim: 05.06.2018)

Office of the Press Secretary, Statement by President Obama on the Situation in Syria, (2011), <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/08/18/statement-president-obama-situation-syria> (Erişim: 05.06.2018)

INDYK, Martin; LIEBERTHAL, Kenneth; O'HANLON, Michael, (2012) , Obama's Foreign Policy: Progressive Pragmatist, <https://www.brookings.edu/opinions/obamas-foreign-policy-progressive-pragmatist/> (Erişim: 05.06.2018)

KNOTT, Stephen, GEORGE H. W. BUSH: FOREIGN AFFAIRS, <https://millercenter.org/president/bush/foreign-affairs> (Erişim: 05.06.2018)

Gregg II, Gary, GEORGE W. BUSH: FOREIGN AFFAIRS, <https://millercenter.org/president/gwbush/foreign-affairs> (Erişim: 05.06.2018)

RICHARDS, Adam, President George H.W. Bush: Foreign Policy, <https://study.com/academy/lesson/the-end-of-the-cold-war-desert-storm.html> (Erişim: 05.06.2018)

INDYK, Martin, The Clinton Administration's Approach to the Middle East, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-clinton-administrations-approach-to-the-middle-east> (Erişim:05.06.2018)

The Clinton Presidency: A Foreign Policy for the Global Age, <https://clintonwhitehouse5.archives.gov/WH/Accomplishments/eightyears-10.html> (Erişim: 05.06.2018)